

Hind 30 marka

III AASTAKAIK — 1926

Kaksiknumber 13/14

EESTI LAULJATE LIIDU

MUUSIKALEHT

JUHANI AAVIK

Juhatas Tartumaa laulupeol ja Nõmme laulupäeval
ühendatud laulukoore.

Inetuid ja kahjulikke pahesid meie lauljaskonnas.

Anton Kasemets.

On saanud juba harilikuks nähtuseks, et meie laulupidudele ja -päevadele ilmub tegelikult ikka palju vähem tegelasi lauljaid ja mängijaid, — kui alguses ülesantud: ühed koorid ilmuvad laulupeole hoopis vähema arvu tegelastega, kui varem ülesantud, teised jäävad jälle terve koosseisuga hoopis ilmutamata.

Nii oli 1924. a. Narva laulupeole ülesannud ligi 6000 tegelast, laululaval oli neid aga vaevalt 3000; 1925. a. Läänemaa laulupeol pidi tegelasi olema üle 1200, oli aga tegelikult ainult vaevalt 900, j.n.e.

Sama nähtus kordus ka tänavusel Tartumaa laulupeol, ja pealegi veel õige suurel kujul. Nimelt pidi siin registreerimise andmetel olema ligi 12.000 tegelast, kuid tegelikult ilmus neist peole ainult 7200, ja neistki polnud laululaval kordagi üle 5000 tegelase korraga. Ligi 5000 jäid seega lihtsalt peole ilmutama, kuna ilmunuist tarvitasid 2000 kõiki tegelastele antavaid soodustusi ja mugavusi, ilma et nad oleks tunnud endid kohustatud olevat oma peale vabatahtlikult võetud tegelase ülesandeid ausasti täita.

On ju väljaspool igasugust kahtlust, et ükski korralik laulukoorega tõsine laulja ei jää lihtsa hooletuse või hoolimatuse pärast laulupeole tulemata, pealegi, kus selle vastu on teatud hoolega ja aja jooksul ettevalmistatud, vaid et igalühel neist on olemas mõjuvad põhjused ja takistused, mis ei lase neid laulupeole sõidu soovi ja kavatsust teostada. Samuti võib julgesti uskuda, et kaaluvalt suurem osa kooridest annab ennast laulupeole või -päevale ülesse kindla ja tõsise sooviga sellest ka tõesti osa võtta, kuigi ka siin ei puudu erandlised nähtused, kus endid registreeritakse ainult nii öelda igaks juhtumiseks: kui saame minna, siis läheme laulupeole, ei saa — jääb minemata, — ja jäädaksegi pärast asja vastu ükskõikseks.

Sellepärast ei oleks ju õieti mingisugust põhjust sellest eriti kirjutama hakata, kui selles ei peituks mitte suur pahe, mis ei heida üksnes varju meie lauljaskonna tähtsaimale voo-rusele — kohusetundele oma peale vabatahtlikult võetud kohustuste vastu, vaid mõjub ka väga halvavalt ja kahjutoovalt meie laulupidudele, resp. -päevadele.

Arvestavad ju laulupidude, resp. -päevade korraldajad kõigis omis töödes, korraldustes, ettevalmistustes ja eelarvetes

kõikide ülesantud kooridega ja iga üksiku tegelasega. Ja iga kooriga, isegi iga üksiku tegelasega arvestamine nõuab korraldajailt teatavat tööd, muret, hoolt ja kulu, mis pole sugugi väikene. Lauupeo, resp. -päeva korraldajail tuleb noodid trükkida kõigi tegelaste jaoks ja need kõigile registreeritud kooridele kätte saata, kirjavahetust tuleb pidada kõigi kooridega, sõidudokumendid alandatud hinnaga sõitmiseks ja tarviline arv ronge ning vagunisi tuleb muretseda kõigile tegelastele, öökorterid ja magamisasemed tulevad valmistada kõigile tegelastele, laululava tuleb ehitada kõigi tegelaste mahutamiseks, tegelaste märgid ja mitmesugused muud vähemad asjad ja asjakesed tulevad valmistada ja korraldada kõigi tegelaste jaoks, jne.

Kui palju see kõik nõuab vaeva ja kulu, eriti kui seda tuleb teha nii suurele hulgale, kui Tartumaa laulupeol, pole raske arvata.

Ja mõeldagu nüüd, et kõigist sellest määratust vaevast ja suurtest kuludest, mis on nähtud ja tehtud 12.000 tegelase peale, on ligi pool osutunud asjatuks, — et ligi 5000 inimese veoks määratud vagunid veeresid tühjalt (küsitagu järgi, mitusadatuhat marka see riigile maksma läks!), et ligi 5000 inimese magamiskohtadeks oli asjata ostetud ja veetud sajad puudad õlgi ning korraldatud sajad toad öökortereiteks, et ligi 5000 inimese jaoks oli terve korraldav aparaat asjata liikuma pandud, jne.

Ja seda kõik ainult sellepärast, et need ligi 5000 inimest, kes olid endid omal ajal laulupeole tegelastena üles annud ja kellega laulupeo korraldajad olid kohustatud sellepärast arvestama, ei olnud vaevaks võtnud oma mitteilmumisest laulupeo korraldajatele õigel ajal teatada.

Ei saa uskuda, et kõigile neile 5000 tegelasele oleks laulupeole sõitmine muutunud võimatuks alles viimasel silmapilgul, mil sellest teatamine oleks olnud juba hilja, vaid kindlasti oli rõhuvalt suuremale osale neist juba ammugi enne pidu selge, et nad laulupeole ei sõida. Kuid sellest laulupeo korraldajatele teatada ei pidanud nad sugugi tarvilikuks.

Niisugust nähtust ei saa muuga seletada, kui täieliku kohusetunde puudumisega ja hoolimatu ükskõiksusega nii laulupeo enese kui ka selle korraldajate vastu. See on aga pahe, mis ei anna meie lauljaskonna moraalsest kohusetundest ja sisemisest distsipliinist kuigi head tunnistust.

Veel halvema ja inetuma pahena meie lauljaskonnas esineb aga see nähtus, et osa ülesantud tegelasist tuleb küll laulu-

peole, resp. -päevale ja kasutab seal juures kõiki neid soodustusi ja mugavusi, mis peo korraldajate poolt tegelastele valmistatakse (sõit raudteedel alandatud hinnaga, valmis öökorter, prii läbikäik peole tegelase rinnamärgiga jne.), kuid tegelase kohuste täitmisest — peaproovidest ja esinemistest osavõtmisest (kas osast, või kõigist) — hoiavad endid eemale, jäädes rahulikult kuulajate ridadesse sel ajal, kui teised laval laulavad.

Seda ei tehta alati küll mitte halva tagamõttega, vaid sageli lihtsa inimliku sooviga „kord ka kuulata, kuis see laul ka eemalt kõlab“. Kuid ka viimasel juhtumusel on see ikkagi paha, mis õige kohusetunde mõistega kuidagi ei sobi, rääkimata veel sellest, kui seda sihilikult tehakse.

Asi on ju tegelikult nii, et end tegelasena laulupeole või -päevale ülesandes võtab iga laulja (resp. mängija) enda peale vabatahtlikult kindla moraalse kohustuse olla laulupeo muusikalise osa täitjaks, s. o. kanda kõiki neid raskusi, mis tegelastel tuleb kanda laulupeo muusikalise külje täitmisel, ning loobuda kõigist neist mõnusust, mida aus kohusetäitmine maitsta ei luba, seal hulgas ka ettekannete kuulamisest. Teisiti ei võigi see olla. Sest mõeldagu ainult, et kõigil tegelastel võiks ju olla see inimlik soov „kord ka pealt kuulata“, — no, kes siis laulma jääks?

Sellepärast ei saa ka seda nähtust kuidagi vabandada, vaid ka see tuleb lugeda suureks ja inetuks paheks, mille vastu peaks võitlust alustama eestkätt kohusetruud lauljad ise, et seda, kui kahjulikku nähtust ja inetut häbiplekki meie lauljakonnast kaotada.

Laul kui niisugune on oma kindla taktiga, rütmiga ja harmooniliste vahekordadega korrapärasuse ilmutus, ja sellepärast peab ka tema teenijate — lauljate — suurimaks ja kindlaimaks vooruseks olema sisemine korraarmastus ja kindel, vankumatu kohusetunne.

Meie rahvaviiside valmiva koodeksi ootel

Juhan Zeiger.

Mitmeti on kärpind meie muusikaelu avaldusi viimased paar aastat — ainelise kokkuhoiu tähe all. Kuivõrd otstarbekohaselt oleme seejuures toimunud, selgub alles tulevikus, siis, kui hakatakse jälle parandama neid samme, mis tehtud tänapäeva survel. Nimelt parandama, sest ei või ometi liikuda samm sammult — tagasi!

Otsekui vastukaaluks sellele kaotusele on tunduv helevus kõiges selles, mis kuidagi taotleb meie rahvuslikkust muusikas. Tõsi küll, see helevus on veel liig ebakindel, see huvi liig tahumatu ning pinnapealne, avaldub peamiselt elavas osavõtus massikontsertidest, seega teatava määran harukordsest vaatamängust olenev. Kuid ometi pole see kaugeltki ainuüksi laadatuju, mis koondab rahvahulke laulupidudel, omakultuuri päevadel jne. Palju tähtsamaks teguriks seejuures on massi lakkamatu igatsus oma rahvusliku kunsti järele, mille normid on küll verre imbunud sajangute traditsioonid, kuid — mis siiski moodsa survele sootu ununend...

Selle kunsti riismed on õnneks säilund. Rahvaviisidena. Üksikud neist viimaseist ongi leidnud tee tagasi oma lähtekohta — rahvasse, mõistagi ümbertöötatud kujul: koorilauludena. Kui sageli aga on säärane rännak saand saatuslikuks laulule endale: sellest on väljatõrjutud viimne kui rahvuslik jooneke — moodsa kasuks. Üksnes motiiv — seegi tihti moonutatud — ei taga ju rahvuslikku ilmet, veelgi vähem eestlaste autor. Ometi peab olema teadlik selles, mis on rahvuslik, õigemini: mis oli rahvuslik, ning mis on moodne, võlts; sest kui tahame edaspidise loomingu rajada rahvuslikule baasile, siis peame ilmkahtlemata tundma seda baasi peenusteni. Just siin osutuvad x-kiirteks jällegi — rahvaviisid, kuid mitte enam üksikud, vaid nende — kompleks.

Sellest ka üldine huvi ning osavõtt rahvaviiside saatusest. Teatavasti algas nende kavakindel kogumine käesoleva sajangu algul, kestes — peale mõningate, ilmasõjast tingitud vaheaegade — peaaegu viimase ajani (1923.). Kahteteistkümmesse mappi — Eesti Üliõpilaste Seltsi rahvaviiside toimkonna aruandesse — on koondatud selle aja jooksul enam kui 12.000 viisi, milledest küll paljud identsed, ligidased teisendid, või jälle lainud, vähese väärtusega vagatsusviisid jne., kuid terve hulk leidub seal rahvaviise, millede algupäras ei saa kahelda ning mis päritolult küündivad tagasi halli muinasaega. Just need viimased ongi otsustavad meie muistse prosoodia normide selgitamisel.

Aastaid juba on meil hellitatud mõtet, võimaldada rahvaviiside kättesaadavus kõigile: avaldada need trükis. Olude sunnil tuli aga kaua sellest loobuda: takistas ainealine kitsikus, rahutud ajad. Eriti kaaluv oli viimane põhjus: rahvaviiside kogu tuli tervena evakueerida Soome, kust see toodi Eestisse tagasi alles minevat aastal.

Ühes trükivalmi käsikirjaga. Soomes tuntud rahvaviiside koguja ning katalogiseerija Armas Launise sulest. Käsikirja trükib praegu Eesti Kirjanduse Selts — haridusministeeriumi toetusel, kuna korrektuuri valvab eriline toimkond EKS juures — prl. Miina Hermanni juhatusel.

Kuigi meie muusikud tunnevad end veidi haavatuna sellest, et neist on otsekui möödaminud rahvaviiside kogu trükki toimetades, ometi ei saaks midagi olla selle vastu juhtumusel, kui see kogu väärtust kuidagi aitaks tõsta, pealegi veel siis, kui nuulasest-toimetaja kuulub vennasrahvusse, kelle muistsel muusikal niipalju ühiseid jooni meie omaga. Oleksime tänulikudki! Eriti just sellepärast, et rahvaviiside väljaandmise eeltööd liikusid ka tol ajal, mil meil endil polnud vähematki võimalust selle peale mõteldagi. Nüüd, mil lehitseda Launise käsikirj ning kasutada paar-kolm poognat puhastrükki, nüüd on raske hoiduda mõningaist märkeist meie rahvaviiside valmiva koodeksi ootel.

Kõigepealt tuleks tähendada, et Launis eesti rahvaviise katalogiseerides on tahtnud käsikirjale anda poolteaduslikku ilmet. Vähemalt märgivad seda üksikute lõigendite pealkirjad: a) Read kolmelöögilised, b) Read neljalöögilised, Esimene duuritüüp, Teine duuritüüp jne. Säärane liigitelu on ju iseenesest väga vastuvõetav, kui ta poleks ainult tühipaljas silmapete: kolmelöögiliste ridadena märgitud 18-dest rahvaviisist on aga puut kolmelöögilisi ainult 6, ja needki üksnes sellepärast, et nad omal ajal rahvaviisi ülesmärkija poolt kas ilmselt valesti rühmitatud, või jälle moodsa raamidesse surutud. Või leidub tõesti mõningaid, kes usuks, et meie rahvalaulik kunagi laulis nii:

Nr. 3.

Siin on kü-la kui ka-le-vi, uk-se ja ak-na kui a-le-vi...

Kahtlemata figureeris rahvalauliku esituses rühmitus säärane, nagu see märgitud vibul. Ja sel puhul tuleks taktimurd $\frac{3}{8}$ heita kolikambri pikema jututa. „Read“ poleks enam põrmugi kolmelöögilised...

On kaks sootu eriasja: laulu toonrütmiine kuju, ütleme: fonogramm, ja selle väline kuju: noodipilt. Kui tahetakse visalt alalhoida algkirja noodipilti, siis ei tohiks milgi tingimisel riskida säärase liigiteluga, mis omalt olemiselt just fonogrammil baseeruv. Vastasel korral osutub kogu see töö paberlikuks ning kaotab sootu mõttegi, niipea kui on selgind muistsed

rütminormid. Olulisemad õiet: on pealkirjad „I duuritüüp“, „II duuritüüp“ jne. Kuid siingi pole Launisel just palju rohkem õnne olnud, mida tõestab terve rida minöörseid rahvaviise kesk mazöörseid (nii n.nr. 214, 215, 217—222, 254 jne.). Oli üldse õnnetu mõte liigitada rahvaviise puht muusikalise külje najal enne lõpuliikku selgust muistseis normes, kuna ometi palju lihtsamalt ning seejuures vähemagi riisikota oleks võind laule liigitada s i s u kohaselt. kiigelaulud, karjalaulud, pulmalaulud, hällilaulud, leselaulud, surma- ja katkulaulud, halalaulud jne., nagu see ongi läbiviidud näit. läti rahvaviiside kogudes (Jurjan'i).

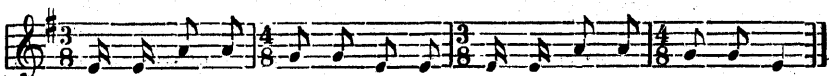
Liigitelu Launise käsikirjas osutub ebamääraseks ühelt poolt muistsete normide mittetundmise tagajärjel (kuigi nende normide tabamiseks meie rahvaviisid on küllalt läbipaistvad!), teisest küljest küll ka liigse pieteedi tõttu algkirja noodipildi vastu. Isegi nii kaugele küündib see pieteet, et toimetaja ei riski vahelduvas taktis ühtlustada taktimurde:

Nr. 9.

..E.: Jaa - ni - kõ - ne, vel - le - kõ - ne, K.: Jaa - ni - kõ - ne, vel - le - ke..

Lugija seisukord pole just hiilgav: ons $\frac{3}{8}$ -takti kaheksandik (♩) siin mõeldud sama väärtusega, nagu $\frac{2}{4}$ -taktigi kaheksandik? On ju see kaheksandik esimeses taktitõus a j a ü k s u s e k s, teises aga n.n. „alljaotuse“ tulemus (kuna $\frac{2}{4}$ ajaüksuseks on veerandnooti). Tõsi küll, hiiglasuurt segadust see veel ei tekita, sest me võtame neid kahksandikke nii kui nii ühesuurustena, ilma et arutaksime pikemalt nende päritolu. Kuid ometi on see väga, ortograafiline väga, millest vabaneda oleks õieti naljamäng:

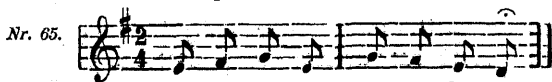

Kuidagi pole me seega riivanud viisi toonrütmiulist külge — viis on jäänd täiesti samaks, kuid noodipildi vigasus on kõrvaldatud, järjelikult — võimalikud arusaamatused samuti. Täiesti analoogiliselt oleks pidand toimima ka nr. nr. 1, 2, 6, 8, 10, 11, 46, 270, 271, 296 ja — loodetavasti — paljude teistegi puhul.

Siinkohal tuleks tähelepanu juhtida veel ühele asjaolule. Suur enamus meie rahvaviisidest baseerub kaheosalisel põhirütmil. Need on EÜS aruannete algkirjas rahvaviiside noodistajate poolt

märgitud mitmeti: nii $\frac{4}{4}$, $\frac{4}{8}$, $\frac{2}{4}$ -taktis. Juba lehitsedes EÜS aruandeid selgub, et siin on tegu vaid noodistajate erineva kirjaviisiga: eelistatakse kord üht, kord teist kirjaviisi. Sest sageli leiame sama viisi ühelt noodistajalt $\frac{4}{4}$ -taktis, veerandnooti — ajaüksusega, teiselt aga $\frac{4}{8}$ -taktis, seega kaheksandiknoodilise ajaüksusega. Kuna peatähtsusega ikkagi rahvaviisi toonrütmi kujud — fonogrammi — edasiandmine, siis pole kellegi kuritegu viiside noodipildi ühtlustamine, neljaosalistest taktitõugudest ühe või teise kavakindlalt eelistamine. Kuid millist eelistada — kas $\frac{4}{4}$, $\frac{4}{8}$, või koguni $\frac{2}{4}$?

Launisil on privilegeeritud $\frac{2}{4}$, missugune taktimurd ehib pea kõiki kaheosalisele põhirütmile rajatud rahvaviise:

Nõ-ret, nõ-ret nõe-la-ke-ne...

Nagu ülal juba märgitud, omab kaheksandik $\frac{2}{4}$ -taktis n.n. „alljaotuse“ produkti tähenduse, ning mitte ajaüksuse. Kuna üks meie muistse prosodia peanõuetest on aga teksti liikumisüksuse (-silbi) ning viisi ajaüksuse ühtesattuvus, siis on ilmne $\frac{2}{4}$ -taktimurru ebakohasus siin. Ennem siis juba $\frac{4}{4}$ (mispuhul tuleks asendada muidugi -ga). Et aga veerandnoodist — ajaüksus annaks viisile liig lohiseva — peaaegu koraali — ilme, siis tuleks küll peatuma jääda $\frac{4}{8}$ -taktimurru juure, sest kaheksandiknooti ajaüksusena on kõigiti sobiv meie rahvaviisides, kus puuduvad sootu tempomärked ning liikumiskiirus (-tempo) tuleb väljalugeda iga üksiku laulu sisust. Kui aga veel süveneda normidesse, mis on juhtind meie rahvalaalu rütmi ennemuiste, siis on $\frac{2}{4}$ -taktimurru ebakohasus ning otse mõttetud meie rahvaviiside — eriti vanemate viiside — noodipildis päevaselge. Kuid see kõik vajaks juba pikemat peatumist meie muistse prosodia normide juures, ei kuuluks seega käesoleva kirjutuse kavva.

(Järgneb.)

Improviseerimist.

V. Leemets.

Erilise ilme omab helikunst selles mõttes, et ta kahest, eri-ülesannetega harust koosneb: loovast ja reprodutseerivast. Üheski teises kunstis ei või analoogilist juhu silmata, kui mitte arvesse võtta näitekirjaniku ja näitleja (või lavastaja) vahekorrald ning osalists riivata deklamaatori ülesandeid. Maha arvatud

tähendatud erandid, esineb kõikides kunstides kunstnik publikule vahetumatult, vahemeeste ning tõlgitsejate abita. Skulptor, maalikunstnik ja kirjanik esinevad enda loominguga iseseisvalt, nende produktsioon on nautijaile igalajal ühte viisi vastuvõetav ja seeditav. Vaatleja või lugeja ei vaja siin mingit kommentaatorit ehk ettekandjat, nende kaasabita võib ta mõista ja vaimustuda raidkujust, maalist ja kirjanduslisest teosest. Samasuguses õnnelikus seisukorras asub ka arhitekt. Asjaolu, et viimane isiklikult templi püstitamise müürsepalisest mustast tööst ei võta osa, ei muuda asja ega paku mingit analoogiat sellele, mida märkame helikunsti loova ja väljendava harude suhtes. Helikunst omalt olemuselt on dialoog, teiste kunstide osutudes monoloogideks. Muusikas ikka kõneleb kaks isikut: komponist ja ettekandja. Üks tugeneb teisele, oleneb teisest. Raamatut võib nautida iga kirjaoskaja inimene, partituuri juures võib ta ainult magama jääda. Suurimalgi muusikateadlasel on võimata mõista Bethovenit palja partituuri kaudu: alles siis avanevad ta silmad, kui orkester Bethoveni tööd on ette kannud.

Selles mõttes muusika kahtlemat asub raskendatud olukorras. Helilooja kunagi ei saa enda läbielamusi, tahet, mõtteid ja inspiratsiooni vahetumatult massile sugereerida: ta peab turvuma sooritavaile kunstnikele, enda loomingu usaldama nende muusikalisele maitsele ja tõekspidamistele. On vägagi tõenäolik, et selle juures helilooja kavatsused suurel määral kärbitud ja moonutatud saavad, kuna ei või kujutleda, et ettekandja muusikalised tõekspidamised komponisti omadega kunagi täielikult ühtuaksid. Siin on ikka tegu kahe iseseisva indiviidiga, kahe erineva maitsega, kahe meistriga; helikunsti lõpptulemus — kuulajaile olla nautitav — ikka oleneb kahest tegurist. Noot ise on surnud aare, magavat printsessi võib äratada ainult sooritaja, reprodutseerija muusik ning massile näidata. Kuid, mass ei või näha printsessi enda silmadega, ta võib näha ainult nii-palju, kuipalju reprodutseerija ise näeb. Publik näeb reprodutseerija silmadega.

Nii: helikunst on kollektiivne looming, helilooja ja ettekandja ühine produktsioon; helilooja ei saa kõndida iseseisvalt, vaid kärkudel.

Olukord näib õnnelikum, kui helilooja ise ühtlasi on ka reprodutseerija, kui helilooja ise enda töid ettekannab. Ent siingi teatud määrani jääb kollektiivse loomingu maik juurde. Kõnelemata sellest, et ettekande silmapilgul helilooja-ettekandja võib olla oma endised (helitöö on ju varem, enne ettekandmist loodud!) kavatsused unustanud, peab eriti arvestama sellega, et

ettekande protsessi juures, ettekande silmapilgul on tegemist mitte heliloojaga, vaid sooritajaga, sellele omaste tehniliste mu-redega, traditsioonidega ning ettekande rutiiniga. Ettekande hetkeil on komponisti mina hääbunud ning esiletulnud reprodut-seerija mina. Ehkki siin loojana ja reprodutseerijana esineb üks ja sama isik, ometi ta liigendub, jaguneb kaheks iseseisvaks üksuseks, kaheks erinevaks isikuks, nii paradoksaalne kui see ka ei ole.

Ainuke võimalus, kus helikunstnik täiesti vahetumatult ja tervikuliselt saab publikule esineda, on improvisatsioon. Improvisatsioon annab ainsa juhuse, kus loov ja reprodutseeriv mo-mendid üksteisest ajaliselt ei erine, kus nad ühel ja samal hetkel sünnivad, kooskõlavad ja esinevad. Muusikaline mõte ei fik-seeru siin enam noodipaberile, vaid otsekohe läheb üle instru-mendile, motiiv sünnib looja fantaasias ning samal pilgul kõlab muusikariistal. Töö üheaajatus vahel loova ja reprodutseeriva protsessi on improvisatsiooni esimene ja suurim iseloomulik eri-madus.

Improvisatsioon on ülihuvitav muusikaline nähtus. Kuna improviseerimise juures looming sünnib erakordse väledusega, siis improvisatsioon on täiesti vaba üleliigsest kaalumisest, piin-likust juurdlemisest ning kammitsevast enesekriitikast, mis muil juhuseil tihtigi elavat fantaasiat oheldama, isegi hoopis läm-matama kipuvad. Sellasteks ei jätku improvisaatoril mingit võima-lust ega aega, loomingu protsessi sündides palavikulise rutuga. Muidugi siin juures teatud piirini kannatab loomingu juhi mõis-tusline külg, stiil võib tulla katkeline, vorm kõikuv. Kuid selle tasuks improvisatsioonis lööb lõkkele muusikaline ürginstinkt, võltsimata ja eht maitse, esimene esteetiline impulss. Ning see pole kaugeltki väärtusetu. Sest kunsti voores on ikkagi ausus, kavaluse puudus. Kui muil juhuseil komponist tihtigi sammub kavaluse radu, tema kasutada olles igasugused teoreetilised keerdkombinatsioonid, matemaatilised vembud ja üllatused, rik-kalik arhiiv võõrast fantaasiat, siis pole improvisaatoril midagit sarnast käepärast. Komponist sarnaneb rahulikule jalutajale, kes ettevaatlikult vihmaloike vältib, et pühapäeva kuube mitte rikkuda. Improvisaator seevastu on kiirjooksja, kes ei saa hoo-lida graatsiast ja ettevaatusest, kes läbi tormab ettejuhtuvaist porilompidest ja okstest kriimustatult päralt jõuab. Nagu iga-üks andestab kiirjooksjat, kui see jooksust määrdunud välimuse omandanud, peaks andeks antama improvisaatorilegi tema too-tangu osalist nõrkust ja viimistlemise puudust. Improvisatsioon on kirve töö, toores materjal, lihvimata ja nikerdamata, improvisee-

rija — too muusikaline kiirjooksja — hüppab üle suurimaist ja uskumatuist modulatsioonest, murrab läbi kõikvõimsast rutiinist ega kummardu muusika esteetika vääramatuiks peetud reeglite ees. Improvisatsiooni iseloomustab julgus, kartuseks ega kahtlemiseks improvisaatoril puududes aeg, on ta revolutsionäär olude sunnil.

Kõiges selles sisaldub oma võluvus. Tihtigi üllatab ja hurmab julge, lopsakas ja mehine kirvelöök kannatliku ning higitavalava nikerdaja, detailide voolija kõrval. Nii või teisiti, improvisatsioonil ei puudu positiivne väärtus — ka selles juba, et ta edasi annab meistri e s i m e s e muusikalise inspiratsiooni, et ta seega võimaldab meistert palgest palgesse näha. Improviseerija ei saa end suuremana, sügavamana ja geniaalsemana näidata, kui ta tõepoolest on, improviseerija on kriitikute ees alasti ja katmatu. Komponist selle sõna harilikus mõttes, nagu juba öeldud, võib seda küll, kasutades igasuguseid kavalaid, nupukasti ja hoolikasti viimistletuid effekte ning matemaatilisi kombinatsioone, nende abil tihtigi enda loova võime saamatust kattes, enda loomingu tühjust ja verevaesust uhkete hilpudega maskeerides. Publikut pole kuigi raske petta, isegi kriitikul kuulub tükk aega ja vaeva selleks, et väliseid hilpe siin mahakiskuda, maskilt rebida tema näokate ning veenduda, et Venuse asemel on antud harilik, iluta naine, et vaimutoit on osutunud kiviks.

Niipalju improvisatsiooni voorustest. Tema puuduseid ei tarvitse vististi loetleda, need on iseendast arusaadavad ja mõistetavad, kui meelde tuletada vanarahva tarkust: karme töö on kärnaline.

Millistel tingimustel sünnib improvisatsioon? Harilik vaade, nagu võiks improvisatsioonist ainult siis olla kõne, kui muusikaline ettekanne sünnib absoluutselt ilma ettevalmistuseta, tahab olla liiaks kitsas. Improvisatsiooni tohib küll paljugi laiemalt mõista. Nagu on raske kujutleda jutlustajat, kes viimse silmapilguni ei tea, mis puhul ja millest peab jutlustama, nii tundub võimatu olevat täielikult ettevalmistamatu muusikalinegi esinemine. Nagu jutlustaja teadma peab, millest ta kõneleb ja milliste mõtetega välja tuleb, peab improviseerijagi varakult olema teadlik enda ettekande mõningais omadusis. Ta peab enne ettekannet varustuma kindlate teemidega ja motiividega (mis äärmiselt vajalik sel puhul, kui improvisaatori muusikaline mälu nõrgapoolne), peab kujutlema kavatsitava muusika üldist käiku, üldist skeemi. Sellased kõrvalhüpped peaksid olema täiesti lubatud ning nad ei riku improvisatsiooni — kui muusikalise ekspromdi — mõistet. Jääb ju improvisatsioonil veel nii pal-

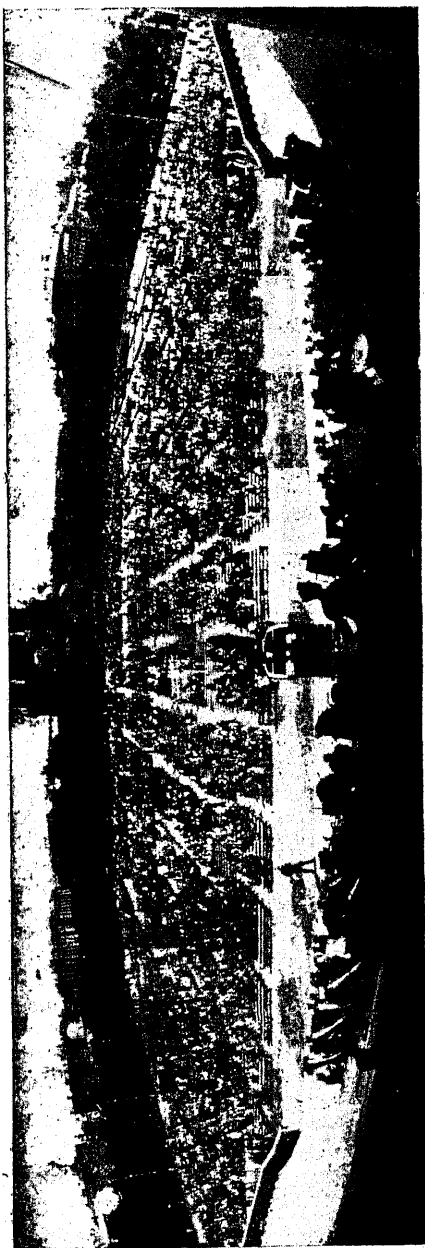
jugi teha: teeme üksteisega siduda, varieerida, muusikalist mõtet arendada, üldse, olemasolevaist teemidest ja motiividset luua muusikaline tervik.

Osaline ettevalmistus ja ettemõtlemine on vajalikud seski mõttes, et see improviseerimiseks annab teatud tõe: kui esimene implus, esimesed ehituskivid olemas, võib algada edasi-ehitamine. Vastasel korral — absoluutse ettevalmistamatusel puhul — võib juhtuda, et improviseerimisest (eriti kui seda publiku juuresolekul mõelda) üldse midagi välja ei tule. Improvisatsioonil ettekande alustamiseks vajalik vaimustus ja meeleolu puududes, ei jää muud üle, kui publikule piletiraha tagasi maksta. Muidugi, sellase õnnetuse vastu pole garanteeritud improviseerija ka siis, kui ta kindlate, varakult väljamõeldud teemidega improviseerima asub. Ometi, omades teatud eelmaterjali, võib ta kergemini surnud punktist mööda saada ning hoosse ning meeleollu sattuda.

Muide, nimetatud äpardust harilikult polegi kartä, sest improvisatsiooniga harva esinetakse avalikudel kontsertidel ja ametliku kuulajaskonna ees. Improvisatsioon rõhuvas enamuses sünnib kas hoopis pealtkuulajateta või kitsas omavahelises seltskonnas, sõprade keskel. Selleks, et avalikul kontserdil esineda, on improvisatsioon liiaks riskantne, publiku juuresolu mõjub eksitavalt. Sest publikule esinemise juures on peapüüdeks soov hästi esineda ja kuulajaid üllatada, see aga hävitab muusikalise inspiratsiooni ning muud loominguks vajalikud psühholoogilised eeldused looming ei johtu üllatada tahtmisest, vaid loomistungist.

On veel üks asjaolu, mis improvisatsiooni tegevusvälja tunduvalt piirab. Improviseerida võib ainult üksik isik, üksik instrumentalist või laulja. Kollektiivne improvisatsioon pole mõeldav. Tüsedamad esinemisvõimalused, olgu see orkestriga, kooriga, kvartetiga, isegi hariliku soologa akkompanimendi saatel, siin puuduvad. (Kujutada ainult olukorda, kus dirigent orkestrit või koori improviseerida laseks või solist nõuaks, et klaver tema improvisatsiooni saadaks!) Improvisatsioon on võimalik üksnes absoluutse soolo juures, tema tegevusväli seega üsnagi kitsas.

Kui tegelikus ja üldises muusikaelus improvisatsioon õige tähtsusetu osa peale tohib prätendeerida, kui harilik kontsertpublik teda vaevalt saab kuulda, siis seda suuremat huvi pakub improvisatsioon puht printsiipiaalses mõttes, osutudes üllatavalt omapäraseks ja võrratult huvitavaks muusikaliseks avaldusvõimaluseks, põhjalikumat ning üksikasjalisemat käsitlust väärivaks, kui seda on käesolevad lühidad read.

Lāti VI üldlaulupidu.

Vaade laululavalt laulupeoplatsile ühendatud sõjaväe orkestri kontserdi ajal. Teatavasti peeli Lāti VI üldlaulupidu Riias linna keskel asuval Esplanaadi platsil, mis kõrgete ehitustega ja tihedate puudega raamitult sünnitas akustiliselt toredate katusega „kontsertsaali“ ja mahutas endale üle 30.000 iste- ning 20.000 seisuplatsi-

Tartumaa laulupidu.

Anton Kasemets.

Tartu on vana laulupidude linn, kus meie laulupeod oma alguse said ja kus neid on ka pärast mitu korda peetud. Nende endiste laulupidude kaunid mälestused seovad eriti meie lauljaskonna vanemat põlve Tartu külge sedavõrd tugevate sidemetega, et tundus täiesti loomulikuna, et 3. ja 4. skp. Tartus peetud laulupidu, mis oli korraldatud küll Lauljate Liidu poolt kindlaksmääratud laulupidude tsükklis järjekordse maakonna laulupeona, nimelt Tartumaa laulupeona, oli tähelepanu leidnud ka kõigi teiste maakondade lauljate poolt, nii et ta näis esialgsete ülesandmiste järele — ligi 12.000 tegelast — omandavat ülemaalse ulatuse.

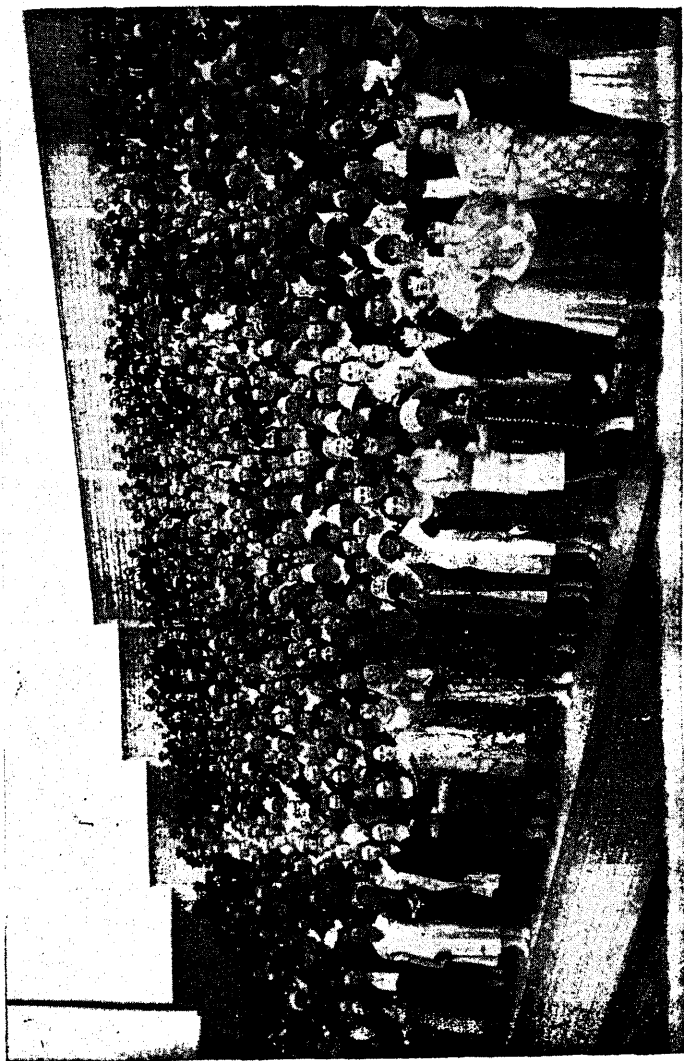
Sellele suurele arvule vastavalt tuli ka laulupeo korraldajal — Eesti Lauljate Liidu Tartumaa osakonnal — teha laulupeo ettevalmistustööd: trükkida vastav arv laulupeo noote, ehitada avar laululava, valmistada tegelastele tarvilisel hulgal öökorterisi jne. Kõik see nõudis noore organisatsiooni tegelastelt väga palju jõudu, oskust ja ka suuri kulusid, kuid kõigist sellest olid agarad tegelased enam-vähem õnnelikult üle saanud: noodid olid, kuigi veidi hilja, kõigile ülesantud kooridele kätte saadetud, korterid olid kõigile 12 tuhandele valmis korraldatud, rongid olid kõikide jaoks tarvilise arvu vagunitega väljasaadetud, rinnamärgid olid kõikide jaoks tellitud, jne.

Kahjuks osutus aga suur osa selleks kulutatud jõust ja tehtud kuludest asjatuks, sest laulupeole ilmus ülesantud 12.000 tegelase asemel büroo andmetel pisut üle 7.000 ja neistki laululavale ainult 5.000 ümber. Seega jäid ligi 5.000 tegelast laulupeole lihtsalt ilmumata, ilma et oleks tarvilikuks pidanud sellest laulupeo korraldajatele ette teatada, et asjatuid kulusid üldkorterite korraldamise, raudteel tühjade vagunite vedamise, ülemäära suure laululava ehitamise jne. näol ära hoida, ja ka Tartusse tulnud seitsmest tuhandest osutusid umbes paar cuhat n. n. „priipassideks“, s. o. sarnasteks „tegelasteks“, kes küll kasutasid täiel määral kõiki tegelastele ettenähtud soodustusi (poole hinnaga sõit raudteedel, prii korter Tartus, vaba läbipääs laulupeo platsile tegelase märgiga jne.), kuid laulupeo „tegevusest“ tegelikult osa ei võtnud, vaid asetsid kõige suurema südamerahuga kuulajate ridadesse ja isegi kutsutud külalistele määratud kohtadele, mille tõttu, muu seas öelda, jäi üks kõrgem väliskülaline hulgaks ajaks ilma kohata, sest et 7—8-aastased juudisoost „hundipojad“ — korrapidajad ei suutnud neid „tegelasi“ külalise kohalt liigutada.

Sama rumal ja piinlik oli vaadata juba reedeõhtusel peaproovil, kuid sajad lauljad istusid rahulikult pinkidel sel ajal, kui teised harjutasid laval laule, ilma, et oleks tarvilikuks pidanud lavale minna ka siis, kui seda palus üldjuhataja ja nõudsid laval olevad lauljad. Niisugust asja ei saa muuga seletada, kui äärmise kohusetunde puudumisega oma peale vabatahtlikult võetud kohustuste vastu, täieliku hoolimatusega kaaslauljate vastu ja lugupidamise puudumisega laulupeo üldjuhtide vastu.

Paremat ei luba endast arvata ka need sajad „tegelased“, kes üldproovi ajal laulmise asemel linnas jalutasid või autode ja busside sõitu proovisid.

Sama nähtus kordus veel suuremal määral laupäeva-, eriti aga pühapäeva hommikul peaproovil.

Tartumaa laulupidu.

Vaade laululavale peaproovi ajal.

Sarnane „priipassitamine“, mis kõigil meie laulupidudel ja -päevadel ikka jälle uuesti kordub, näitab, et meie lauljaskonnas on suur hulk kohusetundetuid inimesi, kel ei ole piinlik ega häbi aatelise asja nimel teiste turjal ratsutada. See on pahe, mis lasub suure häbiplekina meie lauljaskonnal ja mille kaotamiseks peaks meie kohusetruu lauljaskond ise, samuti ka Lauljate Liit karmil käel võitlust alustama, kõrvaldades enda ridadest kõik sellased „tegelased“.

Ustavaks oma peale võetud kohustustele jäid seega siis ainult pisut üle 5000 tegelase, kellele üksi tuleb laulupeo kordamineku eest tänulik olla.

See tõeline tegelaste arv ei võimaldanud küll Tartumaa laulupeol tõusta ülemaaliseks laulupeoks praegusaja mõistes, nii kui „Postimees“ J. Tõnissoniga eesotsas enne, kui ka isegi veel pärast laulupeidu püüab seda nimetada, (kurjustades sealjuures Lauljate Liiduga, miks see ei ole lubanud sellele laulupeole ülemaalise nimetuse anda), kuid vaatamata sellele kujunes see pidu siiski suuremaks, kui ükski varem Tartus peetud ülemaaline laulupidu.

See kõik tõi väikesse, ja eriti suvel vaikesse Tartusse ennenägemata suure elavuse, mida veel omalt poolt aitasid suurendada samal ajal korraldatud „Eesti nädal“ oma mitmekülgse kirevusega ja — võrratult hea ilm.

Juba reede keskpäeval algas linna tänavatel erakordne elavus ja liikumine, mis tund-tunnilt kasvas, sest rongid ja laevad tõid vahetpidamata uusi inimesi — tegelasi ja külalisi — linna juurde.

Kella 7-ks valgus enamus tegelasist Riia maanteed kaudu Tamme välja poole, kus algas üldkooridele

esimene peaproov.

Tammē välja poole liikujaid saatis paks tolmusammas, mis muutus eriti hingematvaks laulupeo platsi sissekäigu teedel ja peene liivaga kaetud platsil enesel, jäädes seal halli pilvena õhku hõljuma.

Platsile jõudes valdas kohe tähelepanu platsi edelapoolsel serval asuv laululava, mis oma kokkuhoidliku lihtsusega ja värvimata laudadest tagaseinaga mõjus küll lagedal peoplatsil õige ebakoduselt ja sünnitas teatud pettumuse tunde. Kuid lavale asuvate lauljate kirjud rõivad muutsid selle ühetoonilise, elutu tagaseina peagi värviküllaselt kirevaks ja elavaks pildiks.

Proovi tehti kella 10-ni, kusjuures jõuti ainult osa laule läbi võtta, ja ka nendegi juures kulus aeg ainult suuremate aukude sillutamiseks ning tuntavamate konaruste tasandamiseks, ilma et detailideni oleks jõutud minna. Sealjuures võis märgata, et paljudele lauljatele on veel võõras juhataja taktikepi liigutuste jälgimine ja sellele alistumine, samuti, et mitmed laulud on paljudel lauljatel õige pealiskaudselt kätte õpitud.

Reede õhtusel proovil tegemata jäänud tööd jätkati laupäeva hommikul peaproovil, kuhu aga hulk lauljaid oli ilmumata jäänud. Ka pasunakooride peaproovile oli üle 1000 ülesantud mängija asemel ilmunud ainult pisut üle 100 pillimehe.

Pärispidu algas kell 2 p. l.

rongikäiguga

Lembitu kasarmute väljalt läbi linna laulupeo platsile.

Vaatajatele pakkus see muusikahelide saatel ja 120 lipu lehvides liikuv kirev pidurong kauni pildi ja sünnitas elava piduliku meeoleu, — pidurongis sammujatele lauljatele ja mängijatele oli see aga äär-

miselt väsitavaks ja kurnavaks kohustuseks, mis ei võinud jääda mõjuta järgneva kontserdi kunstilisele küljele. Pole ju naljaasi ennem juba väsinult maha tammuda 4—5 kilomeetrit mööda Tartu linna viletsaid ja konarlisi tänavaid, kui päike küpsetab halastamatult ja paksud tolmupilved matavad suud ning silmad.

Laulupeo platsile jõudnud, asetasiid koorid omad lipud laululava tagaseinale ja servadele lehvima, mis andis lihtsale lavale väga palju dekoratiivsust juurde. Lauljad ise asusid laululavale ja jäid ootama peo algust. See aga viibis teadmata põhjustel tervelt pool tundi, mil lauljatel tuli asjata küpseda sulatava päikese käes. Alles pool 6 alustati avamiskoraaliga — „Ärgake, nii vahid hüüdvad“, mida kuulati seistes ja paljastatud peadega.

Koraali järele asus kõnetoolile laulupeo toimkonna esimees prof. P. Põld ja avas laulupeo soojade tervitussõnadega. Avamiskõnele järgnesid tervitused. Esimesena tervitas riigivanema ja vabariigi valitsuse nimel haridusminister J. Lattik, kelle pikale kõnele järgnes hümn. Siis järgnesid tervitused Tartu linnalt, Tartu maakonnalt, Eesti Lauljate Liidult ja viimasena Läti saadik Seskiselt, kes oma tervituse eestikeeles ette kandis. Viimase tervituse peale oodati järgnevat Läti hünni (mis oli laulupeoks ära õpitud), kuid kõikide suureks hämmastuseks kajas selle asemel läbi ülesseatud häälekõvendaja torude vali „hallooo, hallooo! Kaks tütarlast ja üks rahakott on leitud, — omanikud võivad need büroost kätte saada.“ — See oli just kui natuke imelik...

Kuid sellega oli vähemalt läbi see lauljaid väsitav avamistalitus, mis vältas terve tunni, ja võis alata

esimene kontsert.

Esimese kontserdi eeskavas oli 9 sega- ja 3 meeskoori laulu ning 4 pasunakoori pala, mis vaheldamisi hrade J. Aaviku, J. Simmi (laulukoorid) ja A. Virkhausi (pasunakoovid) juhatusel ette kanti. Neist tuli mitut laulu korrata ja Miina Hermanile korraldati tema laulu ettekandmise järele ovatsioon. Ettekannete rahulikku kuulamist segas tunduvalt publiku alaline rändamine ettekannete ajal kohalt kohale ja korrapidajate — skoutide ning sõdurite — äärmise saamatus oma kohustetäitmisel. Missuguseks korrapidajaks kõlbabki 7—8 aastane „hundipoeg“-lapsuke. Ja neid oli igal pool hulgana jalus ning segamas, — kutsutud külaliste platside juures ei tea mispärast, pealegi veel juudi poisikesed, kes raske dialektiga eestikeelt murdsid ja väga temperamentliselt — segasid.

Teine pidupäev

algas jällegi varajase peaprooviga, kus läbi võeti teise kontserdi eeskavasse paigutatud laulud. Lavale oli võrdlemisi vähe lauljaid kogunud. Suurem osa lauljaist puhkas, nähtavasti, eelmise päeva peo ja õhtuste askelduste väsimust ja polnud tarvilikuks pidanud endid prooviga vaevama hakata. Küllap teised laulavad!..

Enne teise kontserdi algust, mis oli määratud kella 4 peale, tihenesid juba hommikuks taevasse kogunenud pilved õige murettegevalt, ähvardades pidu nurja ajada. Kuid peo alguseks vajusid need Tartu kohalt ära, just kui häbenedes suurt pidupäeva segada, ja jälle naeratas päike. Ning endise kartuse asemel ohkasid nüüd inimesed: „oleks ometi tolmugi kinni löönud!“, sest valju tuule tõttu, mis vahepeal tõusnud, oli lendavat tolmu kõik kohad täis, ja eriti palju kandus seda laval asuvatele lauljatele suhu-silma.

Kuid lava külge ja kõrvale asetatud lipud pani see tuul rõõmsasti lehvima ja plaksuma. Lauluhelid aga kandis ta halastamatult lava taha, jättes rohkearvuliselt kogunud kuulajatele ainult nõrga kaja. Eriti palju kaotasid valju tuule tõttu parempoolsetel platsidel istujad, kuhu koguni vähe oli kuulda. See rikkus paljudegi tuju ja täitis neid pettumusega suure koori monumentaalse kõlavuse kohta.

Teine kontsert

algas jällegi Mendelssohni koraaliga „Ärgake“ ühendatud sega- ja pasunakooride ettekandel, millele järgnes K. A. Hermannini „Troostilaul“.

Siis tuli J. Tõnissoni pidukõne laulu tähtsusest meie rahva kultuurilisel arenemisel, millest küll pool kaugemalistujatele kaduma läks, sest et häälekõvendajad, mis väga hästi funktsioneerisid mitmesuguste teadaannete ja reklaamitegemiste ajal, siin järsku streikima hakkasid.

Kõne järele kandis prof. P. Põld ette rea saabunud tervitustelegramme, esikohal riigikogu esimehe K. Einbundi, Läti välisministri K. Ulmanise ja Soome saadiku Dr. Holsti omad. K. Ulmanise telegrammi järele korraldati Läti vabariigi ja peolviibiva Läti saadiku Seskise auks tormiline ovatsioon ja ühendatud koor laulis Lätt hümmi, parandades seega eelmisel päeval tehtud vea.

Samasugune tormiline ovatsioon järgnes ka Dr. Holsti telegrammi ettelugemise järele Soome auks, kusjuures lauldi üks salm Soome-Eesti ühisest hümnist.

Telegrammide lõppedes jätkus jälle kontsert, mis sisaldas veel 9 sega- ja 3 meeskoori laulu ning 4 pasunakoori pala. Neist korraldati mitut ja peolviibivatele laulude autoritele korraldati ovatsioone.

Peo lõpul pääsesid valla traditsioonilised „elagu!“ laulmised küll üldjuhtidele, küll publikule, küll lauljatele. Isegi liig vara puhkesid need valla, — juba siis, kui oli veel kolm laulu eeskavas laulmata. Ja eeskava lõppedes lauldi veel kaua ülendatud meeleolus viimase üldlauupeo ja teisi tuntud laule ning lehvitati vastastikku taskurätte ja kübaraid. Näis, just kui oleks alles lahkumissilmapiilgul see õige pidu-meeleolu mingisuguse surve alt valla pääsenud. See jättis hingedesse sooja tunde, mille paljud viisid kaunima mälestusena lõppenud peolt koju kaasa. Laul oli jälle kord meie rahva ühendanud üheks pereks, ühe isa-ema lasteks. Ja seda on eriti nüüd nii väga tarvis.

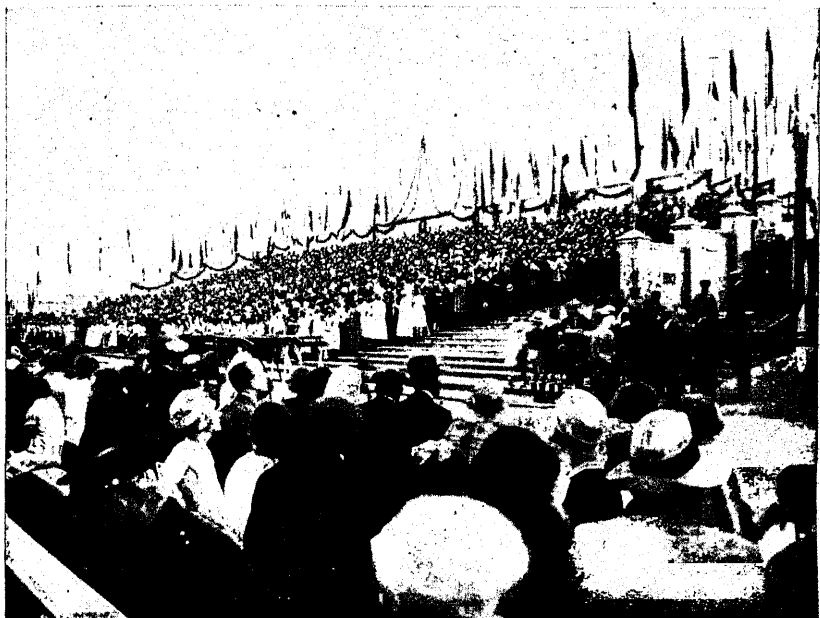
Tartumaa laulupeo muusikalise külje

juures lähemalt peatades peab kohe tähendama, et seda ei saa mitte täiel määral õnnestunuks pidada. Seda olid takistamas mitu suurt põhjust. Esiteks said noodid liig hilja kooridele kätte saadetud, mille tõttu neil jäi suure ja võrdlemisi raske eeskava õppimiseks kaunis vähe aega. Sealjuures põlnud laulude valik ka just mitte kõige õnnelikum.

Teiseks ja ühtlasi tähtsaimaks põhjuseks oli see, et tegelaste kogu kujunes esialgsete ülesandmiste järele väga laialdaseks ja rohkearvuliseks, valgudes oma maakonna piiridest kaugemale välja. Väliselt näis ju see „ülemaaliseks“ paisumine väga ilus ja meelitav olevat (nii kui see ka „Postimehe“ kirjutustest välja paistab), kuid tegelikult kujunes see aga laulupeo kunstilisele küljele suureks raskuseks ja komistuskiviks. Sest laulupeo korraldaja — Lauljate Liidu Tartumaa osakond kui noor organisatsioon ei olnud varustatud sarnase suure ja paenduva muusikalise aparaadiga, mis oleks talle

võimaldanud üle terve riigi laialiasuvate kooride muusikalist tööd täie kavakindlusega juhtida ja kontrolleerida. Paljude meie laulukooride ja koorijuhtide võimiste tasapind on aga, kahjuks, seni veel sedavõrd madal, et ilma sellase süstemaatiliku instrueerimiseta ja juhutamiseta ei suuda nad ka kõige parema tahtmise juures endid nii laulupeole ette valmistada, kui see praegusaja laulupidude juures on nõuetav.

Tõsi küll, — jõudumööda püüti ju sarnaseid eelproove ning kontrolleringi korraldada ja korraldati tegelikult ka terve rida. Kuid need sündisid peaaesjalikult suuremates keskkohdades, kuna kaugemad

Tartumaa laulupidu.

Tartumaa segakoorid laulavad esimesel pidupäeval.

nurgad, kus õpetust ja juhatus kõige enam vaja, jäid hoopis puutumata. Seal juures ei saa jätta tähendamata, et suuremast osast nimetatud eelproovidest võeti koguni korratumalt osa, mis nende tähtsust tuntavalt vähendab. Samuti vähe tegelikku kasu suutsid anda ka eelproovidenä korraldatud kohalikud laulupäevad, sest et seal jäi tegeliku töö jaoks koguni vähe võimalusi ja aega.

Selle juures peab aga tunnistama, et seda, mis tehti laulupeo muusikalise külje ettevalmistamise juhtimiseks, tehti üldjuhtide ja nende abiliste — instrktorite — poolt täie teadvusega ja andumisega. Kuid see aga osutus väheseks ja ei ulatanud igale poole, siis mitte nende ja laulupeo korraldajate süü läbi, vaid sellepärast, et juhtimist vajav laulumaleva oli liig suurearvuliseks ja laialdaseks kujunenud, mille

süsteematlikuks juhtimiseks Liidu noorel osakonnal ei jatkunud aega, inimesi ega — võimalusi.

See laseb järeldada, et siis, kui see laulupidu oleks jäänud tegelaste poolt tõelikuks Tartumaa laulupeoks, ja endid mitte nii väga eksitada lastud selle arvulisest suurusest ning ülemaalisest ilmest, oleks selle muusikalise külje ettevalmistamise juhtimine olnud märksa kergem ja hoopis suuremate tulemustega, kui nüüd, sest siis oleks suudetud sama jõu- ja ajakulutusega oma maakonna, võrdlemisi kitsastes piirides hoopis süsteematlikumat tööd teha ja kindlamat kontrolli läbi viia. Ja muusikalised tulemused ning kunstilised tagajärjed oleks siis olnud kahtlemata märksa suuremad. Siis oleks ka maakonna laulupidude mõte — oma maakonna laulu eden-dada ja seda edendamist laulupeo kaudu ilmutada — õieti täidetud olnud.

Nüüd aga kujunes see ülemäärane lautamine asjatuks jõukillustamiseks ja -kulutamiseks, mis muu seas nõudis ka palju asjatuid ainelisi kulusid, sest et tegelikult jäid paljud peajasjalikult võõrastest maakondadest ja kaugematest kohtadest ülesannud koorid laulupeole tulemata. Nendega arvestamine ei lasknud aga rakendada täit jõudu oma maakonna kooride muusikalisele ettevalmistusele.

Kolmanda põhjusena nimetaksime veel kord seda suurt pahet, millest rääkisime juba käesoleva kirjutuse algul, nimelt, et paljud lauljad jäid isegi peaproovidele ilmutama, kus pidi sündima viimane ühtlustamine ja viimistlemine. Kuivõrd raskesti mõjus sarnane hoolimatus ettekannete kunstilisele kõrdaminekule, polnud raske märgata.

Kui veel nimetada väsitavat rongikäiku kõrvetava päikese käes ja paksude tolmupilvede sees, millele lisaks tuli veel pikk ja kurnav avamistseremoonia, siis pole imeks panna, et ettekannete kunstilises osas tuli märkida mõndagi vääratust, puudust ja viga, mida ei oleks tahtnud seal näha-kuulda, ja et nende tõttu kujunesid laulupeo puht-kunstilised tulemused osaliselt nõrgemateks, kui see oleks võinud teiste tingimuste juures olla.

Eestkätt tahaksime siin märkida kaht asja, mis ei tohiks nüüdisaja laulupidudel enam ühelgi tingimusel ette tulla. Esiteks — kord eeskavas võetud laulude laulmata jätmine. Siin said selle osaliseks kaks laulu täielikult (Läte ja Lüdigi omad) ja kaks laulu osaliselt (Läte „Kodumaa laulul“ jäi laulmata algus ja Tärnu „Eestimaa, mu isamaal“ keskmine osa).

Meie nüüdisaja laulupidude eeskavasid seavad kokku elukutselised muusikamehed, kes peaks suutma otsustada iga laulu kõlblikkuse või mitte kõlblikkuse üle laulupeo eeskavasse võtmiseks. Ja sellepärast — kas argu võetagu laulupeoks sündmatut laulu eeskavasse üldse, või kui juba on teatud laulud eeskavasse võetud, siis hoolitsetagu, et koorid need korralikult ära õpiks.

Teiseks — praegusel ajal ei tohiks enam ette tulla see koorilaulu kõige elementaarsem patt, et lauljad ei jälgi juhataja taktilöömist ja juhatamist, vaid talitavad omapead.

Tartu laulupeol tuli see patt aga, kahjuks, korduvalt ette: nii mõneski laulus läks osa lauljaid juhatajast ja koori enamusest tuntavalt lahku, jäid teistest maha, sünnitasid „sabasid“ jne. Nii Kunileidi laulus „Mu isamaa on minu arm“, Kappi laulus „Palumine“, Thomson-Hermanni „Pulmalaulus“ ja Simmi lauludes „Meie tee“ ja „Ma teretan“.

Suuri raskusi näisid tegevat paljudele lauljatele ka kromaatilised käigud ja vähegi järsumad modulatsioonid.

Need sündisid tavaliselt väga ebatäpselt ja musta intonatsiooniga. Sellepärast jäi muuseas ka Türipu laulu „Eestimaa, mu isamaa“ keskmine jagu ettekandmata. Ja ettekantud lauludest kannatasid eriti tunduvalt selle all Kappi „See on Eesti laul“ (kus osa I. tenore laulis mõlemal päeval si-bem oli asemel si, muutes seega minoorse käigu mashoorseks), Simmi „Meie tee“ ja „Ma teretan“, Kunileidi „Mu isamaa“ j.n.e.

Kas väheste harjutamise või suure väsimuse tõttu muutus mõnes laulus intonatsioon sedavõrd mustaks, et laul kaotas igasuguse harmoonilise ja tonaalse aluse. Sellaselt äpardusid M. Hermanni laulu „Kuma koit“ viimane osa („Igavene rahu“), Virkhausi „Orjalaul“ ja Sibeliuse „Isamaale“.

Nimetades neid, kui tähtsamaid ja suuremaid puudusi esikohal, tähendame, et põhjalikuma ettevalmistuse ning süstemaatlikumalt korraldatud instrueerimiste ja eelharjutuste juures oleks ka nendest raskustest ja puudustest üle saadud, samuti ka rütmilisest ebatäpsusest ja loidusest, mis pea kõigi laulude juures suuremal või vähemal määral esile tuli.

Nende enam-vähem ebaõnnestunud ettekannete kõrval pääsesid aga seda enam mõjule laulud, mis olid kindlalt ja võrdlemisi puhtalt kätte õpitud ning seepärast ka suure mõjuga ja hea kõlavusega kuuldavale tulid. Need olid peaaesjalikult juba varematest aegadest hästi tuntud ja palju lauldud laulud — A. Hörschelmanni „Päevad ja nädalad“, K. A. Hermanni „Ootus“ (meeskoorile) ja „Troostilaul“, J. Kappeli „Õhtu õhul“, ja „Suve õhtul“ (mk.) ning R. Tobiase „Eks teie tea“ (mk.), samuti ka uemad aga tehniliselt kergemad laulud, millede õppimisega on pea kõik koorid hakkama saanud, nimelt J. Aaviku „Oh mis ilus“, M. Lüdligi „Seal kord kasvab“, K. Türipu „Küll hiilgavad tähed“ ja „Eestimaa, mu isamaa“ (ilma keskmise osata) ning M. Hermanni „Kevade laul“. Neis lauludes oli sisemist hoogu, kindlust ja paenduvust, sellepärast oli nende mõju soovivatult suur.

Täit kõlavust saavutas segakoor siiski harva, — kõige enam, kahtlemata, Aaviku laulus „Oh mis ilus“.

Suhteliselt väga hea oli aga väiksearvuline meeskoor, kes ilmutas oma ettekannetes hästi nivilleeritud kõlavust ja täpsust (välja arvatud Kappi „Eesti laulus“ ja Simmi laulus „Ma teretan“, mis ebaõnnestusid, nii kui sellest eespool eraldi nimetatud).

Eeskava nõrgemaks osaks osutus, nii kui viimaseaja laulupidudel ikka, pasunakoor, kuid ka tema püüdis anda oma parimat, millest eriti sooja vastuvõttu leidis vana tuntud „Tuljak“ R. Kulli seades.

Üldjuhtidest oli saavutanud tihedama kontakti lauljatega hra J. Aavik, kes meie teada juhatas esimest korda suurt koori, kuna paljude laulupidude juhataja J. Simmi käest katkes see kontakt hoopis sagedamini. Ka oli Aaviku muusikaline tõlgitsemine detailsem ja täpsem ning koor tema kättes üldse paenduvam ja alistavam. Eriti head olid tema juhatusel Hörschelmanni „Päevad ja nädalad“, K. A. Hermanni „Troostilaul“ ja „Ootus“, Türipu „Küll hiilgavad tähed“ ja „Eestimaa“ ning eriti ta enese „Oh mis ilus“. Selle vastu kannatas liig aeglase tempo all Sibeliuse „Isamaale“, kuna Saare „Põhjävaimu“ esimene osa oli võetud liig kiiresti.

Kõike kokku võttes tuleb märkida, et Tartumaa laulupeo muusikalisel osas oli veel õige palju puudusi ja vigu, millede arv ja suurus

oleks olnud, kahtlemata, märksa vähem, kui laulupidu oleks korraldatud ainult maakondlises ulatuses, kuid nende puuduste ja vigade kõrval suutis ta pakkuda ka rohkesti muusikaliselt head, kunstiliselt kaunist ning hingeliselt sütitavat ja vaimustavat, mis sunnib unustama mõnegi vääratuse ja andestama mõnegi vea. Ja andis ta kahtlemata lauljatele rohkesti kasulikku juhatust ja õpetust vabanemiseks senitest puudustest ja vigadest, ning hoogu ja õhutust edasipüüdmiseks kunstilise täiuse poole.

Laulupeo ajal korraldati veel rida erakontserte — Miina Hermannil lauluselts Beethoveni C-dur messe ettekande Pauluse kirikus, Tartu Peetri lauluselts R. Schvalmi kantaadi „Issandat kiitke“ Maarja kirikus, Tartu meestelauluselts kontserdi Bürgermusses jne. Kuid kuna nimetatud kontsertide korraldajad põlnud tarvilikuks pidanud meie lehele vastavat kutset saata, nii kui see tavaliselt kombeks, ei saa meie nende kohta sõna võtta.

Tänavuste laulupäevade ülevaade.

Tänavune suvi kujuneb laulupäevade poolest õige elavaks: pea iga pühapäev korraldatakse ühes ehk teises kihelkonnas kohalikke laulupäevi, mõnel pühapäeval isegi mitmel pool korraga, millest ümberkaudsed koorid elavalt osa võtavad. Osa neist korraldatakse iseseisvalt ja iseseisva kavaga, — suurema osa juures on aga selleks kasutatud Tartumaa laulupeoks õpitud laulusid, et ühe hoobiga tabada kaht jänest.

Esimesena korraldas oma laulupäeva Põltsamaa kihelkond 30. mail, mille kirjeldus ilmus meie lehe eelmises numbris. Järgmisteks osutusid Palamuse, Nõo ja Hageri, kus laulupäevad olid 13. skp. Nende kohta kirjutavad meie kirjasaatjad järgmist:

Palamuse I laulupäev

kujunes kohapeal ennenägemata suursündmuseks, sest olgugi, et lauluhääl pole Palamusel kunagi täiesti vaikinud, oli laulupäev siin siiski esmakordseks uudiseks ja sünnitas sellasena ümbruskonnas suurt elavust.

Juba varahommikul hakkasid ümbruskonna lauljad Palamuse poole ruttama, et mitte hiljaks jääda peaproovile, mis algas kell 7 homm. Veidi hiljem hakkas ka rahvas igast küljest kiriku poole valguma, täites selle kontsert-jumalateenistuse ajaks, millega laulupäev algas, tungilt täis. Vajmulliku osa täitsid kohalik õpetaja A. Kerem ja külalisena prof. J. Kõpp Tartust, kuna muusikalise külje eest kandsid hoolt orelkunstnik P. Laja Tallinnast, kes oma meisterliku mänguga kütkestas kuulajaid, ja viiulimängija Saata.

Kontsert-jumalateenistus lõppenud, kogusid laulupäevast osavõtvad laulukoorid pidurongi, mis kell 2 liikus pasunakoori helide saatel ja lippude lehvides peoplatsi poole, saadetuna tihedast rahvahulgast.

Laulupäeva avas ametlikult kohaliku lauluseltsi kui peakorraldaja nimeltsi esimees hra Jäger, millele järgnes Jaan Tõnissoni pidukõne.

Selle järele tuli peo tähtsam osa — ühendatud kooride kontsert. Lavale asetustid ligi 500 lauljat, sünnitades mõjuva pildi. Arvestades üheainsa üldprooviga, mis juhataja hra J. Simmi hädalise tervise tõttu ei saanud olla soovitatavalt hoogne, kõlasid laulud õige mõjuvalt ja kaasakiskuvalt, mis nätab, et koorid on endid hoolega ettevalmistanud nii oma laulupäevale kui ka Tartumaa laulupeole, mille lauludest koosnes laulupäeva eeskava. Vähem

ühtlust oli ühendatud pasunakooride mängus, milles esinesid ligi 100 mängijat hra A. Virkhausi juhatusel.

Üldiselt võib laulupäeva hästi kordaläinuks pidada, mis aitab ergutada tegelasi uutele püüetele kauni ja hea poole.

Laulupäeva sissetulekust tahetaks katta vabadussõjas langenute mälestussamba kulušid. M. L.—n.

Nõo laulupäev.

Nõo haridusseltsi algatusel korraldati pühapäeval, 13. skp. ilusa Vapra-mäe tipul kohalik laulupäev peajasjalikult Tartumaa laulupeo lauludest, millele olid lisaks võetud mõned möödunud VIII üldlaulupeo laulud. Peole oli ilmunud 8 laulukoori üle 200 lauljaga, neist kaks koori Otepääst ja üks Tartust. Ühendatud koorisid juhatasid vaheldamisi Otepää kõster P e h k a ja Nõo kõster P e h k a.

Kell 2 liikusid lauljad rongikäigus Meeri-Tõravere koolimaja juurest peoplatsile, kus Nõo kirikuõpetaja K r u u s avas haridusseltsi nimel laulupäeva. Sellele järgnes toimetaja A. J ü r g e n s t e i n i pidukõne, milles ta andis kujuka ülevaate sellest, missugust osa on etendanud meie laulupeod poliitiliselt. Kõne järele tervitas laulupäeva Lauljate Liidu nimel A. K a s e m e t s.

Järgnes ühendatud kooride kontsert, mis aga muusikaliselt väga palju soovida jättis. Kas halva korralduse, lihtsa kohusetunde puudumise või mõne muu põhjuse pärast ei tulnud paljud lauljad ja isegi terved koorid kontsertieelsele üldproovile, jättes selle ainult väikese osa asjaks. Ja see maksis end ettekannetes valusasti kätte: kokkulaul lonkas pea kõigis lauludes sedavõrd, et näit., laul „Laulge poisid“ isegi tugevasti liimist lahti läks. Detailide üksikasjalisest esiletoomisest ei saanud sarnasel puhul, loomulikult, juttugi olla. Ja ometi oli peoplats oma haruldase loomuliku asetuse poolest — kõrgete kallastega piiratud sügav lohk, mille ühe kalda kivistanud liiva sisse rajatud astmed sünnitasid suurepärase loomuliku laululava — sedavõrd hea akustiga, et siin oleks võinud iga vähegi korralik laul suuresti mõjule pääseda. Nüüd aga jäi ettekannete kunstiline külj ja muusikaline mõju alla keskpärast, millest väga kahju. See oli elavaks näiteks, kuidas laulupäevi korraldada ei tohi, sest laulupäev ilma ühegi korraliku eelproovita, see on ainult laulupäevade suure mõtte profaneerimine.

Kuulajaid oli paari tuhande ümber, täites peoplatsi rohelised veered tiheda rõngana.

Hageri kihelkonna laulupäev.

Hageri kihelkonna laulupäev korraldati 13. juunil Kohilas Tohisoo asunduse ilusas pargis, kus endise mõisahoone ja praeguse algkoolimaja rõdust oli moodustatud laululava.

Laulupäeva eeskava sisaldas 11 laulu ühendatud segakooridele, 4 laulu lastekooridele ja 8 pala pasunakoorile. Peale selle esinesid veel soloettekannetega prl. H e l m i K i v i s e p p (laul) ja hra R. V i l m a n s e n (kornett). Pidukõne pidas Harju maak. koolivalitsuse juhataja J. R e i n t a m.

Laulupäeva avas kell 6 hommikul kohalik pasunakoor koraali mänguga Kohila paberivabriku tornist. Kella 10-ks oli määratud peaproov, mis kestis kella 12-ni. Kell 1 liikusid tegelased pidurongis muusikahelide saatel läbi alevi peoplatsile, kus kell 3 kontsert algas.

Laulupäevale oli ilmunud 10 segakoori 250 lauljaga, 2 lastekoori 100 lauljaga ja 3 pasunakoori 50 mängijaga, seega kokku 400 tegelast.

Ühendatud segakoori ettekanded õnnestusid energilise juhataja A. R u u d i kindlal juhatusel õige hästi ja jätsid väga hea mulje. Eriti mõjuvalt tulid kuuldavale M. H e r m a n i „Veel kaitse kange Kalev“, T ü r n p u „Kevade tunne“,

Läte „Ei ole unenägu see“, Lüdigi „Seal kord kasvab“ ja rahvalaul „Muru Hansu ainus ingel“. Ettekannete head kordaminekut soodustas ühest küljest see, et noodid olid kooridele aegsasti kätte saadetud, mis võimaldas neil põhjalikult ettevalmistuda, ja teisest küljest see, et hra Ruut oli korraldanud kohtadel eelproove, mis laulu ühtlustamisele ja viimistlemisele palju kaasa aitas.

Sooja vastuvõttu leidsid ka lastekoori laulud prl. M. Kuuskmani juhatusel, samuti ka sooloettekanded.

Hageri kihelkonna laulupäev 13. juunil Kohilas.

Ühendatud segakoorid laulavad K. Ruudi juhatusel.

Üldse jättis laulupäev rohkearvulisele kuulajaskonnale väga hea mulje ja aitas seega suurendada ümbruskonna rahvas armastust laulu ja muusika vastu.

Laulupäev andis 33.000 marka puhast ülejääki, mis on määratud Kohila rahvamaja ehitamistfondiks.

A. T.

Kursi kihelkonna 2. laulupäev.

Kursilased korraldasid oma kihelkonna teise laulupäeva 20. juunil Puurmani asunduse ilusas pargis Pedja jõe kaldal. Laulupäevale oli ilmunud kümmekond laulukoori ligi 200 lauljaga ja mõned ümbruskonna muusikakoorid.

Laulupäev algas kell 12 rongikäiguga peoplatsile, kus järgnes ühendatud kooride kontsert. Ühendatud koore juhatas E. d. Kõomägi. Laulud kõlasid kaunis rahuloldavalt, kuigi oleks tahtnud näha mitmes neist suuremat kindlust ja peenemat väljatöötust. Laulupäeva puhas sissetulek läheb vabadussõjas langenud kursilaste mälestussamba kapitali suurendamiseks.

Heli.

Rõngu kihelkonna laulupäev.

Rõngu kihelkonna laulupäeva peeti kohaliku kaitsemaleva korraldusel 20. juunil ajaloolisel Rõngu lossi mäel. Laulupäeva eeskava koosnes peaaesjalikult Tartumaa laulupeo lauludest ja mängutükkidest, mis hra J. Simmi laulukoorid) ja hra H. Kuusi (pasunakoovid) juhatusel ette kanti. Muusikaliste ettekannete vahel esines hra K. Neumann tuumaka pidukõnega. Laulupäev oli õige suure kogu kuulajaid kokku tõmmanud ja jättis puhast ülejääki 42.000 marka, missugune summa arvati Rõngu vabastajate mälestusmärgi ehituskapitali juurde.

Jakobi kihelkonna laulupäev.

Oma kihelkonna esimese laulupäeva korraldas Jakobi Seltside Liit 20. juunil kihelkonna südames — Enge põllumeeste seltsi platsil.

Jakobi kihelkonnas on juba ammu lauluhelid kõlanud. Eriti palju on siinse laulu etendamiseks vaeva kulutanud nüüd juba hauda varisenud hra Jürisson, kes juba 60 aasta eest sellel alal tööle asus ja häid tagajärgi saavutas. Tema tööd jatkas sama südidusega nüüd juba hallpea hra Jaakson, kes viimasel ajal on annud ruumi noorematele. Kuid oma laulupäeva korraldamiseni ei olnud seni veel jõutud. Sellepärast oli see esimene laulupäev kohapealsele rahvale suureks uudiseks ja ennenägemata suursündmuseks.

Laulupäev algas kaitseleidu pidustustega käsikäes ja õnnestus üldiselt hästi. Muusikaline külg ei suutnud vast küll tõusta kunstinõuete kõrgusele, kuid seda ei võigi esimeselt katselt nõuda. Kokkutulnud 7 laulukoori, pisut üle 100 lauljaga ja 3 pasunakoovi umbes 40 mängijaga püüdsid hrade Lauri ja Kassi juhatusel anda nii palju, kui nad suutsid ja oskasid, ja tegid seda tõsisest soojast südamest. Ja see sütitas kuulajaid ning äratas rahvas vaimustust, mis aitab meid püüda parema ja ilusama poole. R...g.

Helme kihelkonna laulupäev.

Helmelastele on jaanipäev olnud ikka pidupäevaks. Läänud aastal muutus ta aga laulupäevaks, sest siis korraldati siin esimene kihelkonna laulupäev. See näib nüüd traditsiooniks saavat, sest ka tänavune jaanipäev muutus jälle laulupäevaks: korraldati teine kihelkonna laulupäev. Selleks kasutati ära Tartumaa laulupeoks õpitud eeskava, sest pea kõik Helme ja naabruse koorid võtavad Tartu laulupeost osa. Seega kujunes see laulupäev Helme kooridele just kui Tartu laulupeo eelprooviks. Kahtlaselt pilvitava ilma peale vaatamata tuli tegelasi kui ka kuulajaid õige rohkesti kokku. Ettekannet võib üldiselt õige kordalainuks pidada, eriti kergemate ja enam tuntud laulude juures, kuna raskemad laulud kandsid veel tuntavaid vähese õppimise jälgi. Kuid vaatamata mõningatele puudustele avaldati ettekannetele rohkesti kiitust ja jääd laulupäevaga üldiselt rahule. Öhtul oli hariduse seltsis piduõhtu, millest osavõtt oli väga elav. Jaan Tõrvala.

Hiumaa esimene laulupäev.

1923. a. suvel Tallinnas ärareetud VIII. üldlaulupeo võimsad laululained on nüüd otsaga ka kaugele Hiiu saarele jõudnud ja siin lauluhelid kõlama pannud. Selle tagajärjed avaldusid jaanipäeval Hiumaa seltskondlike organisatsioonide ettevõttel Kärkla alevis korraldatud Hiumaa esimesel laulupäeval kõige kaunimal kujul. Ennenägematu suursündmus oli pidanud juba kauemat aega hiulaste meeli ärevuses, ja tõmmas sellepärast ka üle 2000-pealise kuulajate hulga kokku. Tegelasena oli laulupäevale ilmunud 8 Hiumaa ja 1 Haapsalu laulukoor, kokku ligi 300 lauljat, kusjuures naislauljate värvirikkad ja nägusad rahvariided pakkusid silmale meeldiva pildi.

Laulupäev algas tegelaste rongikäiguga läbi alevi peoplatsile, kus kell 2 hra K i n d e l pidutoimkonna nimel laulupäeva avas, millele järgnes hümn. Sellele järgnevate tervituste järele algas ühendatud kooride kontsert, mida juhatas hra T. h. V e t t i k Tallinnast. Oma esimesele laulupäevale olid Hiiuma lauljad endid suure tõsiduse ja hoolega ette valmistanud. Samasugust püsivust ilmutasid nad ka mitme tunni pikkuses peaproovis laulupäeva hommikul. Kõige selle tõttu tulid ettekantavad laulud tähelepanuvääriva kindlusega ja puhtusega kuuldavale ja sütitasid kuulajais suure vaimustuse põlema. Ülevas meeleolus jagati ettekannetele rohkesti kiitust ja nõuti mitme laulu kordamist. Laulupäeva heaks kordaminekuks aitas ka suu- resti kaasa väga ilus ilm. Hiitlastele jääb see päev ilusa mälestusena kustumatult meelde mõlkuma.

S. L—g.

Mustvee kolmas laulupäev.

Jaanipäeval korraldati Mustvees kohalik laulupäev, mis oli arvu järele juba kolmas Mustvees. Korraldajaks oli kohalik haridusselts „Ühendus“. Osa võtma oli ilmunud umbes 100 lauljat ja paarkümmend mängijat, seega koguni vähe, kuna neid oodata võis hoopis suuremal arvul, seda enam, et sama päeva hommikul oli määratud Mustvee, Avinurme ja Torma kihelkonna kooridele Tartumaa laulupeo eelproov, kuhu oleks pidanud tulema ligi 400 lauljat. Ka hea ilm oleks õigustanud suuremat osavõttu.

Ühendatud laulukoore oli juhutama sõitnud hra I l v e s ja pasunakoore hra V i r k h a u s Tartust. Ettekantud lauludest kõlas ainult osa võrdlemisi hästi, kuna teised jälle oleks tahtnud enne veel tublit silumist ja harjutamist. Rahva osavõtt oli õige rohke, nii et laulupäev andis korraldajale ilusa ülejäägi.

Rakvere laulupäev.

Tartumaa laulupeo eelproovi kasutas kohaliku laulupäeva korraldamiseks Rakvere rahvamaja selts jaanipäeval, 24. juunil, mis läks õige kenasti korda. Hra E. R o s e n b e r g i juhatusel kanti ette rida Tartu laulupeo laule, mis sooja vastuvõtmist leidsid. Kaastegev oli ka kohalik kaitsevää rorkester hra V e s k e juhatusel. Osavõtmeline oli kaunis elav.

X.

Laulupäev Narva-Jõesuus ühes mälestussamba avamisega.

Jaanipäeval avati Narva-Jõesuus suure pidulikkusega vabadussõja mälestussammas, mis oli kokku tõmmanud siin ennenägemata suure hulga rahvast. Mälestussamba avamistalitusega käsikäes korraldati ka laulupäev, millest võttis osa ligi paarkümmend laulu- ja pasunakoori 600—700 tegelasega. Ühendatud segakoore juhatas hra J. S a a r Paidest ja pasunakoore — hra E. K n u u d e Narvast.

Ühendatud segakoorid laulsid üldse 10 laulu, enamuses viimase üldlaulupeo eeskavast. Neist õnnestusid eriti hästi ja jätsid sügava mulje L. v. Beethoveni „Kõik taevad“, F. Saebelmanni „Palve“, K. Tü r n p u „Valvur“, K. A. H e r m a n n i „Isamaa mälestus“ ja M. S a a r e „Sõjamehe ülemlaul“, — viimast tuli korrata. Ka pasunakooride ettekannetega võis üldiselt hästi rahule jääda. Peale laulupäeva peeti siin veel mitmesuguseid muusikapidustusi ja ettekandeid, mis kõik kokku umbes 300.000 marka sissetulekut andsid. Puhas ülejääk sellest läheb mälestussamba ehitamise kulude katteks.

P. P.

Paide muusikapäev.

27. juunil korraldas „Vabadussõjas langenud Järvamaa kangelaste mälestusmärgi püstitamise komitee“ püstitada kavandatava mälestussamba heaks P a i d e s m u u s i k a p ä e v a, mis kujunes järvalastele suureks ja ilusaks pidupäevaks. Muusikapäeva eelpäev ei töotanud kuigi palju head.

sest sünge taevast ja tugevad vihmahood ähvardasid kõik nurja ajada. Ka pidupäeva hommikul, kui pasunakooride helid kuulutasid muusikapäeva algust, rikkus nende helide pidulikku kõla tugev vihmahoog. Kuid vaatamata sellele tõid saabuvad laupäeva õhtused kui ka pühapäeva hommikused rongid hulgana tegelasi ja pidulisi linna, nii et Paide muidu nii väikesed ja igavad tänavad täitusid peagi kirevalt lainetava rahvaga. Nähtavasti ei heiduta järvalasi ei pilvitus ega vihm, kui aga kutsuvad lauluhelid.

Paide muusikapäev 27. juunil.

Ühendatud segakoorid laulavad **Joh. Saar'e** juhatusel.

Ja ka vihmataat näis seda lauluarmastust hindavat, sest ta seadis kõik sajuhooed nendele tundidele, kus pidustustel oli vaheaeg ja andis nii pidulikkuks vabaõhu jumalateenistuseks, millega muusikapäev algas ja kus jutlustasid piiskopp **K u k k** ja kohalik preester **U u s n a**, kui ka kontserdi ajaks päikesepaistelise ilma.

Enne kontserti, mis algas kell $\frac{1}{6}$ Vallimäel, korraldati rongikäik läbi linna, millest võtsid osa kõik saabunud laulu- ja pasunakoorid oma lippudega. Üldse oli saabunud 17 segakoori 700 lauljaga ja 6 pasunakoori 100 mängijaga, kokku 800 tegelast. Seega kujunes Paide muusikapäev tegelaste arvu poolest kõige suuremaks tänavu peetud kohalikkudest laulu- ja muusikapäevadest. Kuid mitte üksnes arvuliselt, vaid kahtlemata ka muusikaliselt oli ta parem ja kunstiküpssem suuremast osast teistest ja ületas sellest küljest mõnes tükkis isegi Tartumaa laulupeo.

Muusikapäeva avas korraldava toimkonna nimel hra **A. E g l o n**, millele järgnes hümn. Selle järele tervitasid: Paide linnaeape, Järva maakonna

esimees, Lauljate Liidu esitaja, ja ajalehe „Sakala“ esitaja suusõnaliselt ja õige mitmed traaditeel. Järgnevate muusikaliste ettekannete vahepeal esines ka veel kindral Laidoner pikema kõnega, mida suure huviga kuulati.

Muusikapäeva muusikaline osa sisaldas 11 laulu ühendatud segakooridele ja 4 numbrit pasunakooridele.

Nende ridade kirjutajal oli võimalus Järvamaa kooridega tutvuneda 1923. a. enne suurt laulupidu. Nüüd, kolme-aastase vaheaja järele neid jälle kuulates ei tahtnud neid enam äragi tunda, — sedavõrd suurel määral on nad vahepeal edenenud. Selleks on tähtsal määral kaasa aidanud see õhus ja vaimustus, mida andis neile viimane üldlaulupidu 1923. a. ja mida on värskendanud ning täiendanud Järvamaa laulupidu 1924. a., Türi suur laulupäev läinud aastal ja ka käesolev muusikapäev.

Siin juures ei saa jätta allakriipsutamata neid suuri teeneid, mis on selle juures olnud eelnimetatud Järvamaa laulu-suurpäevade juhatajal Joosep Saarel, kes on suure andumusega ja energiaga nende suurpäevade muusikalise ettevalmistuse tööd korraldanud ja juhtinud, jagades juhatust ja andes õpetust instrueerimise ja eelproovide näol igale poole, kus seda on olnud vaja asja edasiviimiseks. Niiviisi väsimatult töötades on ta muutunud Järvamaa muusikaliseks hingeks ja viinud Järvamaa laulu suuril samemel edasi.

Järvamaa on elavaks tõenduseks, kui suurel määral võivad laulupeod ja -päevad meie koorilaulu edendamisele kaasa aidata siis, kui nende muusikalisele ettevalmistusele pannakse tarvilist rõhku ja tehakse seda ettevalmistustööd täie kavakindlusega, samuti ka, kui tuntavalt tõuseb selle läbi laulupidude ja -päevade enestele kunstiline tasapind.

Seda tõendas üleliigne kord ka kõne all olev muusikapäev, mille muusikaline ettevalmistus on sündinud samasuguse kavakindlusega ja hoolega, ja mille tulemuseks oli selle täielik kunstiline kordaminek.

Korduvate kokkupuutumiste läbi lauljatega eelproovidel ja laulupidudel on hra Saare ja lauljate vahel arenenud nähtavasti juba sedavõrd kindel kontakt ja üksteise mõistmine, et tavalisi kooritehnilisi vääratusi, nagu taktist mahajäämine või etteruttamine, lausete ebatäpne alustamine ja lõpetamine jne., mida näeme ühendatud kooride juures nii sageli, ei tulnud siin pea sugugi ette, vaid üldkoor jälgis igalpool oma juhataja käelligutusi suure tähepanelikkusega ja alistus igale tema märgile ja tahtele paenduva kergusega, mis tegi ettekande ühtlaseks, kindlaks ja varjunditerikkaks. Ka intonatsiooni puhtus ei jätnud suuremas osas lauludest kuigi palju soovida, — isegi sarnases raskes laulus, kui seda on R. Tobiase „Neenia“, samuti ka Türipõu laulu „Eestimaa, mu isamaa“ modulatsioonilt raskes teises jaos (mis jäi Tartumaa laulupeol hoopis laulmata), oli see täiesti vastuvõetav. Kõik see aitas ettekannete mõju suuresti tõsta ja tegi selle hästi nauditavaks. Eriti hästi õnnestusid ettekantud lauludest Beethoveni „Kõik taevad“, M. Hermanni „Veel kaitse kange Kalev“, A. Kappi „Palumine“ ja A. Lemba „Nüüd kuldne vabaduse päike“, mis suuremalt jaolt kordumisele tulid.

Lahkarvamisi võib olla üksikute laulude tõlgitsemise kohta, kuid see on rohkem mäitselt olenev. Siiski ei saa ühelgi tingimisel leppida lausete üleliiga järsu lõpetamisega K. A. Hermanni „Isamaa mälestuse“ teises jaos. Hra Saar näis seda võtet tarvitavat sooviga teravalt markeerida üksikute lausete lõppe, kuid tegi seda liig forsseerivalt, mis mõjus kunstliku efektina ja hävitas sellele laulule omase monumentaalse lihtsuse. Mäletan justkui, et seda tegi ka hra Simm viimasel üldlaulupeol (kuigi vähemal määral), — ja sealt on selle ka vist hra Saar üle võtnud. See on aga detail, mis muusikapäeva üldist head mõju nimetamisväärseltki vähendama ei küüinud.

Pasunakoovid olid, nii kui ikka, märksa nõrgemad laulukooridest, kuid suutsid hra Knuude kindlal juhatusel täiesti vastuvõetavat pakkuda. Rohke menu osaliseks sai seal juures hra Vilmandsen kornetisoolo täitmise eest orkestris.

Rahvast olid muusikapäeval rohkesti, nii et üldine tulu tõusis 300.000 margale ligidale. A. K.

Kullamaa kihelkonna laulupäev.

Kullamaa seltskondliikude organisatsioonide liidu ettevõttel korraldati 27. juunil Koluvere lossi kenas pargis esimene Kullamaa kihelkonna laulupäev, mis leidis kohaliku rahva poolt väga rohket osavõttu. Kontserdi osas esinesid kihelkonna ühendatud segakoorid hra T. Vettiku juhatusel ja lastekoorid hra Uustalu juhatusel. saades rohket kiiduavalduste osaliseks. Kontserdi eeskava täiendas kohaliku ja Loodna malevate ühendatud orkester hra Leithali juhatusel. Üldiselt võib laulupäeva hästi kordalainuks pidada. —i—

Laulupäev Kundas.

Pühapäeval, 27. juunil korraldas Virumaa rahvaülikooli selts Kunda asunduses, rahvaülikooli pargis laulupäeva. Päeva kavas olid peaaesjalikult Tartumaa laulupeo laulud, mis ette kanti ümbrukonna ühendatud laulukooride poolt hra E. Rosenbergi juhatusel.

Seega võisid ka kundalased, kel võimalus puudus Tartu laulupeole sõita, samu laule kuulda.

Et ka ilm ilus oli, siis oli peost osavõtt elav. Pidu võib kõigiti kordalainuks pidada. Sissetulek läheb rahvaülikooli ülalpidamiseks.

Tori kihelkonna esimene laulu- ja muusikapäev.

Kauge maa pärast ei saanud Tori laulukoorid Tartusse laulupeole sõita ja korraldasid sellepärast oma kodus samal päeval, s. o. 4. juulil kohaliku laulupäeva, mis oli Tori kihelkonnale esimeseks laulu- ja muusikapäevaks. Harukordne sündmus ja ilus ilm olid tõmmanud suured rahvahulgad Tori mõisahoonete vahele kokku. Ka tegelasi oli ilmunud võrdlemisi rohkesti — ligi 200 hinge — nii oma, kui ka naaberkihelkondadest. Segakoori laule juhatas hra B. Habicht ja pasunakoori mängu hra J. Kask Pärnust.

Laulupäeva ettevalmistamise aeg jäi kooridele laulude õppimiseks õige kasinaks ja langes kibeda tööaja peale, sellepärast ei olnud lauluettekanded mitte just ilma puudusteta ja vigadeta, kuid üldiselt võis nendega rahule jääda. Mitut laulu tuli isegi kuulajate tungiva nõudmise peale korrata. Üldiselt võib laulupäeva, kui esimest sellekohast katset meie kihelkonnas, kordalainuks pidada. Do diees.

Nõmme laulupäev.

Järelekaasa Tartumaa laulupeole korraldati pühapäeval, 11. skp. Tallinna külje all — Nõmmel esimene kohalik laulupäev, millest võtsid osa peale Nõmme lauljate peaaesjalikult Tallinna kooride lauljad, koguarvus umbes 300—400 inimest.

Laulupäeva eeskava koosnes Tartumaa laulupeo lauludest. Juhatas hra Juhan Aavik.

Ilusa ilmaga oli laulupäev rohkesti linnalasi Nõmmele meelitanud, nii et peoplats kui ka selle ümbrus kihast tihedast rahvamerest.

Laulud, mis olid suure tuleproovi nõudla varem Tartus läbi teinud, läksid õige hästi ja paari neist tuli isegi korrata. Nii muusikaliselt kui ka aineliselt võib Nõmme esimest laulupäeva kõigiti kordalainuks pidada.

Kroonika.

Kodumaa.

Prantsuse leht Tartu laulupeost.

„Correspondance Universelle“ 6. juulist kirjutab Tartu laulupeo kohta: „3. ja 4. juulil peeti vanas Tartu ülikoolilinnas muusikapidu, mis väärib tähelepanu oma suuruse poolest. Sellest võttis osa üle 10.000 laulja ja 1000 mängija. Need arvud ei ulata küll 1923. aastal Tallinnas ärapeetud laulupeo arvudeni. Kuid kuna kolme aasta eest peetud pidu oli ülemaaline, on seekord tegemist ainult maakonna kunsti manifestatsiooniga. See lubab hinnata huvi ja armastust, mida talupoegade suur hulk koorilaulu ja muusika vastu tunneb. Vanad Eesti rahvalaulud, ettekantud muistse linna kaunis raamistikus rahvapoegade ja -tütarde poolt, kes neid haridusega pärinud oma isadelt veel enne iseseisvuse aegu, omandasid kogu oma mõjuva tähenduse ega jäta kindlasti mitte sügavat mõju avaldamata Eesti muusikaelu edespäise arenemise peale.“

Laulu ja muusika suvekursused algkooliõpetajaile.

Haridusministeerium korraldab Tartus 26. juulist kuni 21. augustini laulu ja muusika suvekursused algkooliõpetajaile.

Kursuste kavas on: hääleseade ja laul. Klaver, harmoonium ehk orel, viiul, algteooria, harmoonia, vormiõpetus.

Peale selle koorilaulmine ja juhatamine. Muusika kasvatuse ülesanded ja kooli laulu meetodika ning praktika.

Õpetajail, kes nimetud kursustest osavõtta soovivad, tuleb sellekohase sooviavaldusega kirjalikult otsekohe kursuste juhataja poole pöörata, võimalikult üks nädal enne kursuste algust, sooviavalduses enese kohta järgmist teatades: 1) ees- ja perekonnanimi ning vanadus, 2) teenistuskohat ja kutse, 3) kas vastavat ainet koolis õpetanud ja kui kaua, 4) kas juhatab laulu või muusikakoori, 5) missugusel mänguriistal mängib, 6) kus on varem muusikat õppinud, 7) missuguseid aineid soovib kuulata, ja 8) kas vajab kursustel ühiskorterit.

Kursused asuvad Tartu Konservatooriumi ruumes, Lossi t. 15, telefon 3-08.

Kursuste juhatajaks on Tartu Konservatooriumi direktor August Nielande.

Kõlakoda Kadriorgu.

Tallinna linnavalitsusel on kavatsus ehitada Kadriorgu lossi esise platsi põhjapoolsele küljele kõlakoda suvimuusika korraldamiseks. Vastavate kavade ja eelarvete järele, mis juba valmis, läheks uue kõlakoda ja sinna juurde publikumile katusealuste ehitamine 2.240.000 marka maksma. Kuna Kadriorgu on siseministeeriumi valdamisel, pöörab linnavalitsus viimase poole palvega teostada see kava ja võtta vastav summa ministeeriumi tulevaastasesse eelarvesse. Sünnib see, siis on linnavalitsus nõus suvimuusika korraldamist alaliselt oma peale võtma.

Kontsert Amblas.

Jaanipäeval, 24. juunil k. a. korraldas Ambla haridusselts Ambla tuletõrje seltsi saalis suurema kontsertõhtu. Eeskava koosnes sega- ja meeskoori lauludest, soloettekannetest (klaver, viiul, laul) duetist, rahvatantsudest ja melodeklamatsioonist. Kõik ettekanded rahuldasi publikut täielikult, nõuti mitmete palade kordamist.

Rootsi kuningliku ihukaitse grenadeeride orkestri külaskäik Eesti.

Kesknädala, 7. skp., õhtul saabus aurik „Kalevipojaga“ Tallinna Rootsi kuningliku ihukaitse grenadeeride orkester muusikadirektor Gustaf Björkquist'i juhatusel. Sadamas olid külalisi vastu võtmas linnavalitsuse ja kaitseväge esitajad ning hulk rahvast. Küllasõit oli ettevõetud vastuvisiidina läinud aastal Rootsit külasthanud eesti orkestri külaskäigule.

8. ja 9. skp. õhtul andsid külalised Harjumäel maksuta vabaõhu kontserte, mis olid vanade pärnade alla murruna rahvast kokku tõmmanud. Kõik suurepäraselt kuuldavale toodud ettekanded võeti elavate kiiduavaldustega vastu, mis kujunesid eriti mõnede eesti viiside ja Eesti ning Rootsi hümnide järele otse tormilisteks ovatsioonideks ühes rohke lillesajuga.

Kungl. Livregementets grenadjärers musikår 1926 Örebro, Sverige.

Rootsi kuningliku ihukaitse grenadeeride orkester, kes 7—15 skp. viibis külalisena Eestis ja andis siin rea kontserte.

10. skp. hommikul sõitsid külalised Haapsalusse, kus andsid laupäeval ja pühapäeval kaks kontserti, mis kuulajate poolt samuti suure vaimustusega vastu võeti ja külalised külvati lilledega üle. Pühapäeva õhtul enne Haapsalust lahkumist korraldati külalistele linnavalitsuse poolt panketti ja ärasõidul annetati neile daamide poolt rohkesti lilli.

Esmaspäeva, 12. skp. hommikul jõudsid külalised uuesti Tallinna, kus nad päeva veetsid linnaga tutvumises. Õhtul kell 9 esinesid külalised jälle kontserdiga, seekord Nõmmel „Lucullus'e“ aias.

Esialgse kava järele pidid külalised juba teisipäeval Eestist lahkuma, kuid suure menu pärast, mis neile siin osaks saanud, ei raatsinud nad seda veel teha, vaid pikendasid oma külaskäiku paari päeva võrra ja korraldasid kesknädala, 14. skp., õhtul veel ühe maksuta vabaõhu kontserdi Harjumäel, mis oma haruldase menu poolest ületas kõik eelmised. Külalised otse uppusid lilledesse, mis neile lavale pilluti ja isiklikult, teiste seas ka linnapea hra Uessoni poolt, annetati.

Peale eelnimetatud kontsertide esinesid Rootsi külalised omal lühikesel Eestis viibimisel veel Juhkentali sõjaväe haigemajas, linna keskhaigemajas, sõjakoolis Tondil, kahel öhtul Kadriorus kontsertaias ja kahel öhtul „Estoonia“ suveaias. Üldse andsid grenadeerid Eestis 14 kontserti.

Neljapäeval, 15. skp. kell ¼12 päeval lahkusid külalised aurik „Viola“ Eestist ja sõitsid Soome, kuhu jäävad pikemaks ajaks kontserteerima. Lahkumine oli väga südamlilik ja jättis külalistele sama sooja tunde, kui vastuvõtt Eestis viibimiselgi.

Kaks kontserti jaanipäeval Suure-Jaanis.

Suure-Jaani kihelkonna langenud vabadusvõitlejate mälestussamba avamise pidustused algasid vaimuliku kontserdiga kirikus ja lõppesid solistide öhtuga tuletõrje ühingu saalis.

Vaimulik kontsert algas Viljandi garnisoni orkestri mänguga, millele järgnes ühendatud segakooride laul kohaliku köster-organist H. Kappi juhatusel.

Soololauludega esinesid härra S. Hermann (bariton), prl. E. Lillak (sopran) ja härra H. Siimer (bass). Mõjurikkamad olid just viimase solisti laulud, kelle madal bass ja temperamentne väljendus vaimustavalt kuulajaisse mõjus.

Instrumentaalmuusikat pakkusid härra R. Mill viiulil ja härra J. Vaks kornetil, milledest härra J. Vaksi poolt tõlgitsetud L. v. Beethoveni muusikalpad õige meeldivalt kõlasid.

Eriti äramärkima peab veel Suure-Jaani „Ilmatari“ segakoori poolt ettekantud Hallelujat Händeli oratooriumist „Messias“, sest sellase raske numbriga maa kooril esineda — ja veel hästi esineda, on tõesti suursaavutus.

Solistide öhtul esinesid samad solistid, kes kirikuski. Öhtu ilusamaks numbriks olid prl. E. Lillaku poolt ettekantavad M. Saare laulud, milliseid helilooja isiklikult klaveril saatis. Tormilise kiiduavalduse osaliseks said ka R. Milli viiulisoolod, kelle tehniliselt kõrget mängu publik hauavaikusega kuulas.

Mõlemate kontsertide eeskavad olid sisuliselt kunstirikkad, ning eeskavade täitmise oli ilus ja korrektne. Õige harva saavad maainimesed sellaseid kunstiküllaseid kontserte nautida, ning selle tõttu oli neist kontsertidest osavõtt ka äärmiselt elav. P.

Kontsert Kuresaares.

3. skp. korraldati Kuresaare kirikus vaimulik kontsert prof. A. Topmani (orel), ta poja Udo (cello), pr. N. Palmi (sopraan) ja Tallinna „Liedertafeli“ koori juhataja O. Hörschelmanni (bariton) kaastegevusel. Harukordne kontsert nii haruldase tegelaste valiku kui ka muusikaliselt suureväärtusliku eeskava ja ettekande poolest oli suurepäraseks kunstiliseks nautinguks tõise kunstiga nii vähe kokku puutuvatele kuresaarlastele, mille eest tuleb öelda korraldajatele südamlilik aitäh!

Muusikaelu Amblas.

Muusikalises elus võib Amblas üldse suurt edu konstateerida. Laulukoored töötavad tagajärjerikkalt, võttes osa laulupidudest jne. Mis aga Amblas puudub, see on orkester. Haridusseltsil oleks ehk jõudu orkestri asutamisega algust teha, aga puudub kooril vastav juhataja, Muusikakoori juhina oleks vajalik sarnane mees, nagu on seda laulukooride juhataja J. Schmieder. Loodame aga, et Ambla ka sellest raskusest üle saab ja kõikidele nõuetele vastava orkestri asutab.

Käesoleva numbriga on noodilisa tellijatele IX Üldlaulpeo needi 3-as poogen kaasas.

Väljaandja: Eesti Lauljate Liit. — Vastutav toimetaja: Anton Kasemets.
A/S „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk uul. 42.